

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA

CHODSKÉ NÁŘEČÍ VE TŘECH GENERACÍCH

Bakalářská práce

Autorka bakalářské práce: Jana Jindrová

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Štěpán Balík, Ph.D.

Studijní obor: český jazyk – společenské vědy se zaměřením na vzdělání

2013

Anotace:**Chodské nářečí ve třech generacích:**

Tato bakalářská práce spadá do oboru dialektologie. Cílem práce je zhodnotit jak a jestli se v běžné mluvě místních obyvatel objevují nářeční prvky. Budu pracovat se třemi generacemi místních rodáků a nahrávat a nimi rozhovory. Nejprve popíši nářečí obecně, jeho rozdělení a pak se zaměřím konkrétně na nářečí chodské. Částí práce se stane také nástin historie Chodů. V praktické části nalezneme výsledky výzkumu a v příloze mapy a přepis rozhovorů. Výzkum bude prováděn dialogickou metodou se třemi generacemi.

Annotation:**Chod dialekt in three generations**

This work falls within the field of dialectology. The aim is to assess how and whether in ordinary language the locals appear dialectal elements. I will work with three generations of local natives and record interviews with them. First we describe the general dialect, its distribution and then focus specifically on the dialect Chod. Part of the work will also outline the history goes. In the practical part contains the results of research and Annex maps and interview transcripts. Research will be conducted dialogical method with three generations.

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Písku 26. června 2013

.....
Jana Jindrová

Poděkování:

Velmi bych chtěla poděkovat především svému vedoucím bakalářské práce PhDr. Štěpánu Balíkovi, Ph.D. za trpělivost ve všech situacích, vlídnost a odborné rady. A také hlavně za čas strávený při konzultacích.

Další velké poděkování patří mojí mamce Janě za pomoc při pořizování nahrávek a za finanční podporu. Největší dík ovšem patří mým respondentům, kteří byli tak ochotní, že se mnou strávili svůj čas.

Obsah:

1. Úvod:.....	8
2. Etnografická část:.....	10
2.1. Chodsko a Chodové:.....	10
2.2. Chodové a jejich historie:.....	11
2.3. Slavní rodáci:.....	12
2.4. Vzhled Chodů:.....	13
2.5. Chodské svátky (výroční zvyky a obyčeje):.....	13
3. Teoretická část:.....	15
3.1. Dialektologie:.....	15
3.2. Dějiny české dialektologie:.....	15
3.3. Vývoj nářečí:.....	16
3.4. Charakteristika teritoriálních dialektů:.....	16
3.4.1. Národní jazyk:.....	17
3.4.2. Spisovný jazyk:.....	17
3.4.3. Obecná čeština:.....	17
3.4.4. Argot:.....	18
3.4.5. Profesní mluva:.....	18
3.4.6. Slang:.....	18
3.5. Nářečí:.....	18
3.5.1. Dělení nářečí:.....	18
3.6. České nářečí-jihozápadočeská podskupina.....	19
3.6.1. Rysy jihozápadočeské.....	20
Hláskoslovné změny:.....	20
3.6.2. Rysy archaické jihozápadočeské:.....	21
3.6.3. Rysy západočeské:.....	22
3.7. Zvláštnosti melodie:.....	23
3.8. Současný stav:.....	23
4. Metodologie:.....	25
4.1. Organizace dialektologické praxe:.....	25
5. Praktická část:.....	27
5.1. Analýza promluv:.....	27
5.2. Nejstarší generace:.....	27
5.2.1. Fonetický rozbor:.....	28
5.2.2. Tvaroslovný rozbor:.....	29
5.2.3. Obecněčeský rozbor:.....	31
5.2.4. Lexikální rozbor:.....	32
5.2.5. Syntax.....	34
5.2.6. Shrnutí:.....	35
5.3. Střední generace:.....	36
5.3.1. Fonetický rozbor:.....	36
5.3.2. Tvaroslovný rozbor:.....	37
5.3.3. Obecněčeský rozbor:.....	37
5.3.4. Lexikální rozbor:.....	38
5.3.5. Syntax:.....	39
5.3.6. Shrnutí:.....	40
5.4. Nejmladší generace:.....	40
5.4.1. Fonetický rozbor:.....	41
5.4.2. Tvaroslovný rozbor:.....	41
5.4.3. Obecněčeský rozbor:.....	41

5.4.4. Lexikální rozbor:	42
5.4.5. Syntax:.....	43
5.4.6. Shrnutí:	43
6. Závěr:	44
7. Zdroje:	46
8. Přílohy:	48
8.1. Obrázkové:	48
8.2. Textové.....	57

1. Úvod:

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala analýzu chodského nářečí ve městě Domažlice a jejich okolí. Říká se, že patří k těm nejzachovalejším nářečím u nás. Zajímalo mě tedy, jestli se vyskytuje v běžné mluvě domažlických, potažmo chodských, obyvatel. Jestli ano, které prvky se zachovaly, a které vymizely nadobro. Vybrala jsem si 3 generace místních rodáků (nejmladší generaci v mém věku, střední generaci mé maminky a nejstarší generaci mé babičky). U mluvčích jsem brala v potaz jejich věk, zda jsou místní, či se přistěhovali. Respondenty jsem nechala mluvit na téma, jež sami chtěli, často jsem je ale musela nasměrovat, protože nevěděli, o čem mají hovořit. Jednotlivé rozhovory tedy nemají společné téma, ale nejčastěji se vyskytují nějaké vzpomínky, a to hlavně ze školy.

Má práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. V teoretické části jsem vycházela z dostupné literatury i internetových zdrojů, které jsou uvedené na konci práce v seznamu literatury. Nejdříve jsem se zaměřila na vymezení oblasti Domažlicka (spíše Chodska), poté na historii Domažlic. Také jsem nemohla opomenout bohatou historii samotných Chodů, jejich kroj a tradice. Dále zmiňuji některé slavné rodáky a návštěvníky tohoto kraje, kteří Chodsko ve svých knihách proslavili. Následně jsem se pustila do obecné definice dialektologie jako disciplíny, její historie a nářečí obecně. Nářečí jsem rozdělila a obrázkově vymezila. Nakonec jsem zařadila typické rysy jihozápadočeské nářeční podskupiny se zaměřením na nářečí chodské. Součástí teoretické části jsou přílohy s mapkami a mé fotky z cest po Chodsku.

V praktické části jsem si musela vybrat, jakým způsobem budu dialekt analyzovat. Zvolená metoda získání materiálu je rozhovor s místními obyvateli. Výběr byl docela složitý. Ačkoliv jsem si toto téma vybrala proto, že mám na Chodsku příbuzné, nebyli ochotni mi pomoci. Narazila jsem na problém ochoty, nebo spíš neochoty i u jiných obyvatel.

Bylo také důležité seznámit se s pravidly fonetické transkripce, abych mohla nahrávky přepsat. V rámci čistoty nářečních rysů a ovlivnitelnosti dalšími útvary českého jazyka jsem se snažila udělat rozhovor s lidmi, kteří žijí na Domažlicku celý život, nebo ho opustili jen na krátko. Výsledky praktické části mé práce jsou shrnuty v závěru. Pro přepis jsem používala *Pravidla pro vědecký přepis dialektických zápisů*, která byla vydána ve Věstníku České akademie a jež v upravené formě používá Arnošt Lamprecht ve svých *Českých nářečních textech*. Nahrávání bylo zaznamenáváno na diktafony (po jistých potížích byl jeden z nich

páskový) a data byla posléze přehrána do počítače. Snažila jsem se, aby respondenti mluvili uvolněně, nebyli ovlivněni a nebyli z nahrávání nervózní. Ne vždy se mi to podařilo a na některých nahrávkách je to znát. Při přepisu jsem zachycovala dané nářeční rysy jihozápadočeské podskupiny, rysy chodské i rysy obecněčeské.

Největší přínos pro mě mělo setkání s několika zajímavými osobami. Hodnota jejich vyprávění spočívala někdy více v etnografické složce než ve složce dialektologické. Příloha k praktické části obsahuje CD a audiokazetu s nahrávkami rozhovorů.

2. Etnografická část:

2.1. Chodsko a Chodové:

Oblast Chodska se rozkládá v západních Čechách, v Plzeňském kraji, přesněji okolo Domažlic. Tvoří část hranice mezi Českou Republikou a Německem. Domažlice jsou centrem chodské kultury a nářečí. Historicky tvoří chodskou oblast 11 obcí – Draženov, Chodov, újezd, Chodská Lhota, Klíčov, Klenčí pod Čerchovem, Mrákov, Postřekov, Pocinovice, Stráž a Tlumačov. V rozšířené variantě tvoří Chodsko 25 vesnic a dělí se na 2 části – horní a dolní (tzv. dolsko).

Jako místo výzkumu jsou vybrány přímo Domažlice a blízké okolí. Prolíná se zde česká i německá historie, kultura i obyvatelé. Lidé za prací do sousedního Německa jezdí naprosto běžně a naopak. Při procházce náměstím a zdejším podloubím zaujme zdejší zachovalá architektura. Město Domažlice má bohatou historii, která stojí za zmínku.

„Nejbližší okolí Domažlic bylo osídleno již v pravěku. Archeologické nálezy z milavečského mohylového pohřebiště, vzdáleného sotva 5 km od Domažlic, jsou datovány do 13. stol. př. n. l. Klíčovou úlohu sehrálo Domažlicko v nově se formujícím knížectví Přemyslovců. V období 9.–10. stol., kdy se začíná vytvářet hranice českého státu, dochází v bezprostředním okolí dnešního města k založení důležitého hradiště Tuhošť, které dalo název celému kraji a je dodnes uchováno v německém názvu města Domažlic – Taus. K významné fortiřkačně statutární změně lokality dochází v 60. letech 13. stol., kdy se trhová osada z rozhodnutí českého krále mění v opevněné královské město. Vznik nově vysazeného města spadá do období rozmachu zakladatelské a opevňovací aktivity českého krále Přemysla Otakara II. K důležité historické události dochází takřka před branami města v r. 1431. Právě zde se měla odehrát rozhodující bitva V. křížové výpravy vedené proti českým kacířům. Křižácké kontingenty, vyčkávající u Domažlic příchodu husitských vojsk, však při pohledu na blížící se husity propadly panice a daly se na útěk k blízké hranici. Husité poté křižáky pronásledovali až hluboko na německé území. Tradice této bitvy je dosud v okolí Domažlic velice živá. Na poč. 17. stol. se Domažlice připojily ke stavovskému povstání, namířenému proti vládnoucí dynastii Habsburků. Po prohrané bitvě na Bílé hoře byla městu zkonfiskována značná část majetku. Ve stejném čase prohráli boj o platnost starých privilegií i domažličtí Chodové. Jejich středověká instituce již dávno pozbyla původního významu a ze svobodných sedláků se měli stát nevolníci. Po zmařeném chodském povstání byl r. 1695 v Plzni popraven jeden z vůdců odbojných sedláků, Jan Sladký Kozina. Chody i jejich popraveného vůdce

vyneslo však na vrchol zájmu veřejnosti teprve české národní obrození. Domažlice 18. a 1. pol. 19. stol. představují obraz malého příhraničního městečka, v němž se jen velmi pomalu rozvíjí průmyslové podnikání. K rozvoji obchodu přispívají místní trhy, na které přijíždějí i kupci a sedláci ze sousedního Bavorska. II. světová válka oddělila Domažlice, které zůstaly v Protektorátu Čechy a Morava, od Chodska, jež bylo částečně připojeno k velkoněmecké říši. K opětovnému scelení regionu dochází po válce v r. 1945. Změna režimu po r. 1989 výrazně prospěla právě jižním a západním pohraničním oblastem Čech. Napojeny na staré přeshraniční komunikace byly i Domažlice s okolními městečky a vískami. Příliv turistů i přeshraniční spolupráce českých a německých lidí se vzápětí projevil na celkové podobě okresního města i ekonomických možnostech většiny jeho obyvatel. Chloubou Domažlic, které jsou prohlášeny městskou památkovou rezervací, je náměstí s loubím. V jeho středu stojí kostel Narození Panny Marie s nejznámější dominantou města, štíhlou válcovou věží, která je od svislé osy vychýlena o celých 60 cm. Z jejího ochozu, který se nachází 56 m nad náměstím, si mohou návštěvníci prohlédnout Domažlice.“ (Procházka, 2002)

2.2. Chodové a jejich historie:

Bez pochopení historie, životních strastí a údelů, nikdy nemohou být pochopeni sami Chodové, jejich povaha a řeč. Chodové jsou prý prehliví, tradicionalisté a tvrdohlaví. To se také potvrdilo v dokumentu o Chodsku vysílaném Českou televizí.

K poznání historie těchto lidí nemohla být vybrána jiná kniha než Chodsko od nejpovolanějšího slavného rodáka Jindřicha Jindřicha. Podle Jindřicha (1963) je první zmínka o Chodech již v Dalimilově kronice. Chodové byli bráni jako lid vojenský, hraničářský a strážci lesů. Nejdříve sídlili u Domažlic, Přimdy, Tachova, Plané a Teplé. V průběhu času zůstali jen Chodové z Domažlic. Mezi první písemné zmínky patří privilegium Jana Lucemburského z roku 1325. Byli to polosvobodní obyvatelé poddání panovníkovi. Mezi jejich výsady patřila také vlastní samospráva, pečeť i prapor. Na praporu byly původně vyobrazeny plstěné boty. Později se do erbu dostal pes, který je doprovázel po obchůzkách. Výsady ovšem nebyly zadarmo. Jejich povinnostmi bylo doprovázet cizí obchodníky, ochraňovat lidi v pohraničních lesích, podávat zprávy o nepřítelích. Název Chodové získali podle choditi po hranicích. Po léta čelili Chodové německému útlaku, ale vydrželi a neponěmčili se. Vrchol útisku Chodů přišel za vlády Laminterů – Lomikarů. Poctiví Chodové se chtěli bít o svá práva ve Vídni a prohráli. A to i v ozbrojeném konfliktu. Byl proto vybrán mluvčí – Jan Sladký Kozina, který ale také se svým vyjednáváním neuspěl a měl být popraven. A jeho neslavnější věta zní: „Lomikare, Lomikare! Do roka a do dne tě volám na

boží soud, hin sa hukáže, hdo z nás.“ (Jindřich, 1963, s.15). A Lomikar prý do roka opravdu zemřel. Ani později se podmínky nezlepšily. Kvůli různorodému kulturnímu rozvrstvení se nevyvíjela tato oblast stejně, jako zbytek země. Zachovalo se jadrné i zpěvné nářečí, svérázný, malebný kroj, staré zvyky a obyčeje, množství pohádek a pouček. Typickým žánrem na Chodsku je píseň a s ní spojený tanec. I slavný rodák Jindřich Jindřich, se věnoval těmto žánrům. V roce 1926 mu vychází dílo *Chodský zpěvník*. Dílo obsahuje nápěvy a texty písní. Jindřich tak vytvořil? jedinečný obraz života těchto lidí. Písňe bývají většinou veselé tak, jako celá chodská povaha. Jsou to písňe melodické, půvabné i rozmanité. Často pramení z okamžité nálady Chodů. Některé pro Chody typické písničky jsou známé po celé republice buď v původní nářeční, nebo upravené verzi.

„*Žádnij neví, co sou Domažlice:*

1.Žádnij neví, co sou Domažlice,

žádnij neví, co je to Taus.

Taus je to německy, Domažlice česky,

žádnij neví, co je to Taus.

2.Žádnij neví, co je kroužek kroužek,

žádnij neví, co je kroužek.

Kroužek je železo má zlatá Terezo,

žádnij neví, co je kroužek.

3.Proto sem se tak mladá vdávala,

habych dělát nemušila.

Muž mi koupil krávu, já muším na trávu,

toho sem se nenadila.“

(Johánek, 2007).

2.3. Slavní rodáci:

Zdejší kraj je velmi bohatý na slavné osobnosti. Ať už rodáky či dočasné návštěvníky. Chodsko proslavila ve svých knihách hlavně Božena Němcová. Část svého života prožila v malém domku v Klenčí pod Čerchovem a mohla čerpat pro reálnost svých knih z vlastních zážitků a vyprávění. Nejvíce je to znát v knihách *Obrazy z okolí Domažlického* i známá povídka *Karla* je umístěna do chodské vesnice. Také její současník Karel Jaromír Erben se o tuto oblast zajímal. Erben studoval kroje, dějiny Chodů a později o nich napsal studie. A tito

spisovatelé nebyli jediní. I Alois Jirásek umístil svůj román na západ Čech. Jeho dílo *Psohlavci* vypráví o boji proti Vilému Lamingenovi a končí slavnou větou Kozinovou. Mezi méně slavné autory národně, leč velmi slavné na Chodsku, patří Jan František Hruška. Zdejší rodák využil svých jazykových, etnografických i mravních zkušeností a vložil je do svých děl. Nejznámější je jeho *Chodský slovník*. Zde podal obraz mluvy chodské.

Nejslavnější chodský rodák je však Jindřich Šimon Baar. Narodil se 7. 2. 1869 v Klenčí pod Čerchovem (Klenčí je také rodištěm Jindřicha Jindřicha a Jana Vrby) jako syn sedláků z drobného hospodářství. Již v mládí se projevoval jako velmi vnímavé dítě a ve škole byl úspěšný. Po dokončení domažlického gymnázia byl doporučen pro další studia, ale na ně nemohl kvůli financím. Jeho rodiče nebyli chudí, ale jeho sestra se měla vdát za bohatého mlynáře a rodiče jí museli dát odpovídající věno. Proto Jindřich nastoupil na kněžskou školu. Stal se knězem a sloužil na různých místech jako v Přimdě, Kloboukách u Slaného nebo v Ořechu u Prahy. Tam se také časem vrátil. Po celý život byl vášnivý čtenář a jeho knihovna čítá mnoho dobových i starších knih. V závěru života se nechal penzionovat a vrátil se do Klenčí dožít. V domě, kde zemřel, je dnes muzeum. Do povědomí českého čtenáře se zapsal jako autor próz s chodskou tematikou. Nejznámější je trilogie *Paní komisarka*, *Osmáčtyřicátníci* a *Lůsy*. Mezi jeho známé romány také patří *Jan Cimbura*, situovaný do jihočeské Putimi. Méně proslavený je Jindřich Šimon Baar jako autor humorných textů. Tyto texty byly zveřejněny až posmrtně.

2.4. Vzhled Chodů:

Jeden z nejvýraznějších rysů chodského lidu je vzhled a oblečení. Podle Jindřicha (1963) nosí Chod dlouhé vlasy, má pěšinku uprostřed, je oholený. To se týká i mladých chlapců. Z hlediska povahy jsou silní, hřmotní a přívětivého vzhledu. Dívky jsou spanilé jako nymfy.

Mezi nejúžasnější patří však chodské kroje. To se týká hlavně krojů ženských. Skládá se z košile, *voblečku* (krátká úzká sukně z plátna), *rukávce* (krátká, tenká košilka), *živůtku* (šněrovačka), přes živůtek se nosí hedvábný šátek. Kroj se liší podle jednotlivých vesnic jak v barvách, tak i ve složení.

2.5. Chodské svátky (výroční zvyky a obyčeje):

Podle Jindřicha (1963), podobně jako na většině území České republiky, patří mezi důležité chodské svátky pouť. Ta se svítí podle patrona, kterému byl kostel nebo kaple zasvěcena. Na pouť chodili lidé v procesí, zdobili kostely a obrazy v nich kytkami a věnci.

Před kostelem bývaly krámky perníkářské, cukrářské, prodává se pivo a jídlo. Na pouť se pečou tradiční chuťově vytříbené chodské koláče.

Selské posvícení se slaví v neděli po svatém Havlu. Před posvícením bylo důležité uklidit celý dům. Posvícení mělo začátek v sobotu večer. Pekly se také koláče zvané *zvače*. I na tento svátek se chodilo do kostela na Mši svatou a na odpolední požehnání. K posvícení také patřilo zabíjení prasete. Typickým jídlem byla svatomartinská husa. V Domažlicích bylo dokonce posvícení dvojí. Děkanské a městské.

Jarmark neboli trh. Byla možnost obchodovat i se setkávat. Hospody byly plné.

Mezi nejzajímavější, ale dnes vymizelé obyčeje, patří dračky. V zimě večer se scházela děvčata a ženy a draly peří. Vyprávěly si přitom a bavily se. Byl to způsob, jak předat mladší generaci historii.

Svátek svaté Barborky se dnes zachoval ve velmi malé míře. Barborka chodila oblečená v bílých šatech stažených červenou nebo modrou pentlí a na hlavě měla věneček. Měla košík s cukrátky a pečivem a ty dávala dětem. Pekaři pekli rohlíčky a koláčky. Děvčata si před východem slunce uřízla větvičku z višně. Vykvetla-li větvička do Vánoc, děvče si prý mělo vdát.

Mikuláš je svátkem dětí. Večer před Mikulášovými jmeninami chodí Mikuláš dům po domu oblečený bíle jako biskup a s bílým vousem. Děti se musely modlit a odpovídat na otázky z náboženství. S Mikulášem chodil samozřejmě čert a anděl. Kde nechodil Mikuláš, dávaly děti za okno talíř. To se od dnešního pojetí zas tolik neliší.

Vánoce jsou svátky darů a lásky. Hospodyně pekla vánočku (*caltu*). Jedla se hrachová nebo rybí polévka, kuba a po večeři jablka a ořechy. Po jedenácté hodině se chodilo na modlitbu, Půlnoční mši. Po cestě se zpívaly koledy. V domě v okně se vystavily jesličky. Děti dostávaly nadílku až na Boží hod ráno. Na svatého Štěpána chodily děti koledovat se džbánem a zpívaly koledy. Děvečky dostávaly od hospodyně koledu. Dívky také dávaly svým chlapcům koledu.

Masopust neboli maškary. Masopust začíná po Třech králích a končí na Popeleční středě. Byl to čas radosti a tancování. Po vesnici chodily průvody, dostávaly od hospodářů peníze a jídlo. Poslední čtvrtek při masopustu bývala zabijačka a odpoledne se chodilo do hospody k muzice. Před prvním májem si chlapci vyhledávali rovnou smrčinu nebo jedly, oloupali jí kůru a děvčata ji ozdobila vršek fáborky. Při filipojakubské noci vyhloubili díru a májku tam postavili. U májky se stála čestná stráž.

Dožínky jsou slavnost při zakončení žní. Muzika vyjela rovnou na pole a zde se tancovalo, jedlo a pilo. Hospodyně pekly koláče a buchty.

3. Teoretická část:

3.1. Dialektologie:

„Dialektologie je odvětví jazykovědy, které se zabývá zkoumáním nespisovné mluvy (nářečí) a rozdílů v ní na území jednotlivých národních jazyků nebo i jazykových skupin.“ (Bělič, 1972, s. 5)

3.2. Dějiny české dialektologie:

Jak se uvádí v učebnici od Cuřína *Vývoj českého jazyka a dialektologie* (1971), dialektologie začala vznikat teprve v polovině 19. století. První významná studie o nářečí je práce od A. V. Šembery – *Základové dialektologie československé*. Další práce jsou například *Dialektologie moravská a Dialektický slovník moravský* od Františka Bartoše. Nejdříve se zabývali badatelé hláskoslovím a tvaroslovím. Svou roli sehrála v dialektologii také „brněnská škola“ a její představitelé – Bohuslav Havránek a František Trávníček. Bohuslav Havránek je považován za zakladatele moderní české dialektologie.

První zmínky o dialektu se u nás objevily už u Jana Blahoslava a jeho knihy *Gramatika česká*, kde se o něm zběžně zmiňuje. První opravdový zájem o vývoj jazyka přinesli až němečtí mladogramatikové a také francouzská škola areálové lingvistiky. Počátky dialektologie u nás se datují podobně jako vznik dialektologie evropské. Za její předchůdce je považována beletrie například od Boženy Němcové nebo Gabriely Preissové. Další přelom přišel s Vavřincem Josefem Duškem, který vypracoval návod *Jak sbírat zvláštnosti mluvy lidové*. Mezi nejznámější české dialektology, zaměřující se na chodský úsek, patří J. F. Hruška. Dalším zlomem byly práce Arnošta Lamprechta, autora *Českých nářečních textů* a Jaromíra Běliče *Nástin české dialektologie*. Jeho práce je souhrnně vypracovaná, včetně obrázkové podpory.

K důležitým dílům pro analýzu nářečí se řadí také *Český jazykový atlas* Jana Balhara a Pavla Jančáka. „Nejvýznamnějším jazykově zeměpisným činem v naší oblasti je bezesporu vydání *Českého jazykového atlasu*. Jedná se o završení dlouholetého úsilí širokého týmu, zvláště vyškolených specialistů, které umožnilo zobrazit stav našich nářečí v jejich poslední vývojové fázi. Atlas postihuje základní tendence vývoje běžné mluvy a v komplexní podobě územní rozrůznění českých nářečí. ČJA si klade za cíl především podat synchronní obraz dialektů českého jazyka.“ (Holub, 1996, s. 25,28). Dnes má Český jazykový atlas 5 dílů a dodatky. V současné české dialektologii dominuje *Dialektologické oddělení ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR*.

„Dialektologie je lingvistická disciplína, která zkoumá dialekty.“ (Bogoczová, 2009, s.102) Dialekt znamená způsob mluvení. Rozlišují se dialekty strukturní a nestrukturní. Dialektologií se rozumí věda o teritoriálních dialektech. „Dialekty jsou tedy mluvené útvary národního jazyka.“ (Bogoczová, 2009 s.102) Jsou používány jen na omezeném území. Samotný dialekt se skládá z hranice, jádra (oblast, kde se vyskytují všechny nářeční prvky) a periferie, hranice mezi nářečím se nazývají izoglosy.

Pro nářečí chodské byl nejdůležitější Jan František Hruška. Národopisec, pedagog, dialektolog a výjimečný spisovatel. Talent na sběr a lásku k Chodsku měl po kom zdědit. Jeho otec byl písmák z Chodova a velký tradicionalista. Matka pocházela z Klenčí pod Čerchovem a prý také velmi uctívala tradice, které zdědila po svém otci. Hruškův postoj k chodskému dialektu byl jasně vymezený. Chodové by měli mluvit svým krásným jazykem. I žáci by se měli vyjadřovat nářečně. Odsuzuje dokonce lidi, kteří si z ciziny přinesou takzvanou padělanou řeč a rozšiřují ji. Zasloužil se o zachování chodské kultury a způsobu života. Mezi jeho díla patří *Chodské bájky*, nebo *Nové chodské bájky*. Ale hlavně jeho dílo z roku 1907 *Dialektický slovník chodský*. Od jeho sestavení nenapsal nikdo tak obsáhlou a všezahrnující knihu o slovní zásobě chodského lidu. (Hruška, 1907)

Dalším, kdo se zabýval nářečím chodským, byl Dr. Jaroslav Voráč. Vydal soubornou dvoudílnou práci o jihozápadočeském nářečí *Česká nářečí jihozápadní I. II.* Také s obrázkovým doprovodem.

3.3. Vývoj nářečí:

Cuřín (1971) shrnuje vývoj nářečí následovně. Nářečí patří mezi jevy historické.. Na našem území žilo několik slovanských kmenů. Každý kmen mluvil svým nářečím. Později započal sjednocovací proces jak kmenů, tak jejich jazyků. Utváření bylo dokončeno až v době pobělohorské. Hranici mezi nářečím částečně vychází z feudálního rozdělení hlavně na Moravě. Spolu s unifikací se začaly rozdíly stírat.

3.4. Charakteristika teritoriálních dialektů:

Dialekt je jen jeden z mnoha způsobů mluvy. Výběr způsobu záleží na komunikační situaci, míře připravenosti, formě projevu a místní příslušnosti mluvčího.

3.4.1. Národní jazyk:

„je jazyk domácích obyvatel historických zemí Čechy, Morava a částí Slezska, ale také Čechů žijících v zahraničí. Představuje široký soubor výrazových prostředků, který je možno nazírat jako z hlediska čistě lingvistického, tak z hlediska komunikačního s ohledem na to, jaké typy komunikačních potřeb plní. Celek jazyka dnešního českého národa je historicky vzniklý soubor funkčně diferenciovaných útvarů.“ (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 192, 193)

3.4.2. Spisovný jazyk:

„spisovná čeština je kodifikovaný útvar českého národního jazyka, který plní národně reprezentativní funkci. Jde o soustavu pravidel, jejichž dodržování je v určité komunikaci závazné. Přejitný prostor mezi spisovným a nespisovným jazykem vyplňuje hovorová čeština. Hovorové výrazy mají různou míru nespisovnosti.“ (Hugo, 2009, s.10)

3.4.3. Obecná čeština:

„pojem nářečí se někdy používá zejména pro malé oblasti, na větším území, kde se drobné rozdíly vyrovnávají, vzniká tzv. interdialekt. Ze středočeského interdialektu v minulosti vznikla dnešní spisovná čeština. Nejvýznamnějším interdialektem je obecná čeština, která je dnes v neoficiálních projevech používána na celém území Čech a značné části Moravy.“ (Hugo, 2009, s.11)

Mezi nespisovnou češtinu se řadí také argot, žargon, slang a profesní mluvu. Tyto útvary se nazývají sociolekty a jsou užívány omezeným počtem lidí, kteří jsou spojeni sociálním prostředím nebo teritoriem. (Hugo, 2009)

Obecná čeština má skupinu typických rysů. Jde například o zkrácení i v koncovkách, nahrazení vokálu í/ý za diftong ej (*starej, bejt, strejc*), změna vokálu é za í (*mlíko, svímu, teplí*). Typickým rysem je také protetické v před počátečním o (*von, vokolo, vodpolední*). Časté je vynechání konsonantu -l po souhláse v mužském rodě l-ových participií nebo univerzální koncovka -ma v instrumentálu plurálu (s *chlapama*). Obecná čeština má několik společných prvků i se středomoravským nářečím. Jde o vývoj ý->ej a na střední Moravě na é. Také vývoj ú->ou a to se změnilo na Hané na ó. I podoby slov typu mlíko a užití protetického v jsou užívány v obou místech. Poslední společný rys je koncovka -ama v instrumentálu plurálu, na některých místech se vyskytuje koncovka -ema. (Bogoczová, 2009)

3.4.4. Argot:

„někdy je používán pro označení jazyka lidí z určitého sociálního nebo pracovního prostředí, častěji se však chápe v užším slova smyslu jako mluva vyřazených společenských vrstev.“ (Hugo 2009, s.12)

3.4.5. Profesní mluva:

„je vlastní představitelům určitých profesí, řemesel a výrobních odvětví.“ (Hugo, 2009, s.12)

3.4.6. Slang:

„bývá v širším slova smyslu chápán jako mluva lidí stejného zájmového nebo pracovního prostředí, v užším slova smyslu lidí spjatých stejným zájmem.“ (Hugo, 2009, s.13)
(Hugo, 2009, s.10-13)

3.5. Nářečí:

„Nářečím přitom rozumíme víceméně ustálenou místní obměnu celonárodního jazyka, zeměpisně vymežitelný soubor jazykových prostředků, který slouží jako nástroj dorozumívání pouze části národa.“ (Cuřín, 1971, s.157)

3.5.1. Dělení nářečí:

Podle Lamprechta (1976) je dialekt nespisovná mluva, která je na jednotlivých částech našeho území různá. Dělí se na zeměpisná a teritoriální. Nářečí se rozděluje do 4 skupin. Každá skupina je rozdělena na podskupiny a v některých podskupinách se objevují okrajové úseky, které mají zvláštní rysy.

1. Nářečí česká (v užším slova smyslu)
  - a. středočeská podskupina (lounsko-litoměřický)
  - b. jihozápadočeská podskupina (jihozápadočeská podskupina se dále člení na dva okruhy. Jižní a západní. V jižním okruhu se vyčleňují okrajové úseky prachatický a doulebský. V západním okruhu se vyčleňují úseky chodský, manětínský a stříbský.)
  - c. severovýchodočeská podskupina (podkrkonošský, podještědský, východní litomyšlský, náchodský)
  - d. jihovýchodočeská (česko-moravská) podskupina (žďárkovsko-bystřický, jemnický)
2. Nářečí středomoravská (hanácká)

- a. centrální středomoravská podskupina
  - b. jižní středomořská podskupina
  - c. západní středomořská okrajová podskupina (zábřežský, kunštátský, budějovický)
  - d. východní středomořská podskupina (čuhácký, kojetínský, přerovský, slavkovsko-bučovický)
3. Nářečí východomoravská (moravskoslovenská)
- a. severní podskupina (valašská)
  - b. jižní podskupina (slovácká)
  - c. západní podskupina (hranický, kelečský, dolský)
  - d. jihovýchodní podskupina (kopaničářská)
4. Nářečí slezská (s nářečími česko-polského smíšeného pruhu). Dělí se na nářečí slezskomoravská a slezskopolská.
- a. západní podskupina (opavská)
  - b. jižní podskupina (frenštátská)
  - c. východní podskupina (ostravská)
  - d. slezskopolská podskupina (karvínský, těšínský, jablunkovský, bohumínský)

Čeští dialektologové se neshodují na jednotném názvosloví nářečí. Cuřín pojmenovává nářeční skupiny poněkud jinak. Nazývá je česká, hanácká, lašská a moravsko-slovenská. (Cuřín 1971). Bogoczová (2009) rozlišuje ještě nářečí různorodá. Jde o území s velkým podílem německého obyvatelstva a nečeskojazyčnými imigranty. Nelze říct, že by tato místa měla vyhraněný nářeční základ.

3.6. České nářečí-jihozápadočeská podskupina:

Podle Cuřína (1971) česká nářeční skupina se nevztahuje pouze na Čechy, ale i na západní Moravu. Hranice jihozápadočeské podskupiny jsou kolem Loun, Příbrami k Jihlavě. Jiný obraz vymezení podává Bělič (1972), který píše, že jihozápadočeské nářečí sousedí s nářečím středočeským a na východě zasahuje do jihozápadního cípu Moravy až za Dačice a Telč. Jednotlivé dialekty mají určité společné jihozápadočeské rysy, v jiných se však liší, a proto se někdy mluví zvlášť o nářečích západních a zvlášť o nářečích jižních. Oproti tomu

Bogoczová (2009) dělí jihozápadočeské nářečí jinak. Na oblast západní a východní. Úsekově se shodují s Lamprechtovo dělením. Jen Bogoczová přidává úsek třešsko-dačický.

3.6.1. Rysy jihozápadočeské:

Hláskoslovné změny:

1. „Změna *é* (*e*) > *a* ve slabikách měkkých - především v měkkých slabikách *če, še, že, ře, le* (čap, fčala, sršán)
2. Vyrovnání ve prospěch přehlásky *a* > *ě* (*e*). Historické přehlásky *a* > *ě* (*e*), *á* > *ie* (*i*). Příklad: *začal* > *začel*, *třást* > *tříst*
3. Nadměrná dvojhláska *ou* za *ú* z původního *ó* ve slovech *roužnout, poučet*
4. Zachování nediftongizovaného *í* po *c, z, s*. Proti samohláskové změně *í* v *ej* která se vyvinula v českých nářečí. V jihozápadočeských nářečí se zachovává *í*. Např: *vožík, sýpka*
5. Některé společné typy kvantity. Podle Voráče (1974) na Domažlicku je kvantita zachována nejlépe. Například v kořených slabikách dvojslabičných slov ženského rodu (*pína, slína*). Délka se nachází také typicky ve slově *dífče*. A u tvaru mužského rodu jako *kráj*. U staré generace se také zachovala délka genitivní (*ze vrát*). Důležitá je také délka v nominativu plurálu maskulina (*chlapcí, sedláci*) a u zájmena *náš* (*náše*). Domažlický úsek se diferencuje také v délce slovesných tvarů (l-ových přičestí *umít, trpít, volát*). Naproti tomu krátkost se zde také vyskytuje. V 1. osobě jednotného čísla sloves *dělám, nosím* se užívá krátkost, stejně jako v infinitivech typu *nest* a *pect*.
6. Původní samohlásky při slabičném *r, l*. (*serdce, herdlička...*)
7. Redukce samohlásky *i, y* ve spojeních *il, yl, ly, ry*. Slabičné *l, r*.
8. Střednice za asimilované *g* (*nihdo*) a za cizí *g* (*kranát*). Ve spisovné i obecné češtině a ve většině nářečí v Čechách vyslovuje se *k* v poloze před párovou znělou souhláskou jako *g*. *Kdo* > *gdo*. V českých nářečích jihozápadních se u starší generace vyslovuje jako *h* nebo *ch*
9. Rozdílné výsledky staré měkkosti ve skupině *mě* (*nje, mňe, me, mjesto/mnesto*). V jihozápadních Čechách je totiž jednak výslovnost shodná se středočeskou a s většinovou českou tedy *mňesto, mňesíc, mňel*, v zimně, jednak *mjesto, mjesíc, mjel*, v zimje.

10. Změna *d > r* postavení mezi dvěma samohláskami. Nebo mezi samohláskou a souhláskou znělou. Na Chodsku byla do té míry tak důsledná, že patřila ke znakům, jež byl pro chodštinu typický. (*děrek, storola, bure...*)
11. Disimilace skupin *sč, stř* v *chč, chtř*.
12. Změna souhlásky *v* ve spojeních *avi, ovi*. *v, -vi* po samohláskách se buď mění, nebo mizí. (*polovice – poloice, polojce*). Řidčeji se pak mění oboustranně *v* ve seskupení – *ovi*- na –*ou*- (*jalouce, Novákouc*). Tyto změny nacházíme u těchto typů:
- řada jmen obecných- *jalojce, polojce, nohajice*
  - v dativu a lokále podstatných jmen jako *bratoj*
  - u jmen místních jako *Horaždouce, Blojice, Budojce*
  - jména rodinná- *Vlasákojc, učitelojc*
13. Protetické *h* před samohláskami a před *ň, r, ř*. A *í* na počátku slov. (*iskra*)
Poměrně nejdochovaleji se dochovalo protetické *h* u staré generace na Horšovskotýnsku a vlastním Chodsku. (*halmara, hřešeto*.)
14. Ustrnulý tvar přídavného jména přivlastňovacího na *-ovo* a rodinného jména na *-ovic, -ojc, -ouc*. V jihozápadních nářečích se ustrnul jediný tvar nesklonný *-ovo, -ino*. (*bratrovo kluk, o bratrovo klukovi*). Proti zpodstatnělému kolektivnímu označení příslušníků rodiny se používá ustrnulého tvaru *Novákovíc* s nářečními obměnami *Novákojic, -ojc*.
15. Některé společné typy v tvarech slovesných (3. pl. *umí, sází, řekněte, noš, ježdí*). 3. osoba plurálu *présentu* v *imperativu*. *Oni umějí, sázejí, prosejí.*“ (Voráč, 1955, s. 13-64)

3.6.2. Rysy archaické jihozápadočeské:

1. opožděný vývoj dvojhlásky *ou* ze starého *ú*. (*jednů, budů*)
2. zavřená výslovnost dvojhlásky *ej* z *ý* jako *ij*
3. zbytek výslovnosti samohlásky *y* ze starého rozdílu *y-i*
4. zbytek staré výslovnosti *l*
5. zbytky archaického slovního přízvuku na předposlední slabice spojené s melodickým vrcholem
6. archaický tvar akuzativu zájmena středního rodu je proti obecně českému *ho* (Voráč, 1976, s.10)

3.6.3. Rysy západočeské:

Mezi okrajové západočeské úseky patří úsek chodský, manětínský, stříbrský a strážovický. Jak říká Voráč (1976) je Domažlicko, neboli Chodsko, nejdůležitější okrajový úsek nářečí západočeských. Nepatří k nim pouze jedenáct historických obcí, ale se mluví o celé domažlické kotlině i s Horšovskotýnskem a Staňkovskem, tedy takzvané širší Chodsko. Jediný rozdíl mezi nářečními prvky je ve stupni jejich zachovalosti.

„V souboru samohlásek okrajového úseku domažlického se některé odlišují po stránce fonetické od běžné výslovnosti české. Patrná, ne však důsledná bývá zavřenější výslovnost vždy krátkých samohlásek e a o. Nápadná, ale rovněž nedůsledná je v různé míře palatalizovaná výslovnost dlouhé samohlásky ä, která se artikuluje hřbetem jazyka poněkud vyklenutým směrem k přední části tvrdého patra, přitom se špička jazyka opírá celou svou plochou o dolní zuby a nestahuje se tedy k dolním alveolám jako při normálním středočeském á. Dnes bývá tato výslovnost spíše už jen individuální.“ (Voráč, 1976, s.40)

Jak píše Klimeš (1992) jsou západočeské rysy specifické. Jde o epentetické j před měkkými zubnicemi (*bujď*), redukce samohlásky i/y ve skupině souhlásek. Zvláštní jsou také koncovky v dativu plurálu (*chlapom, kravom*) místo spisovného –ům. Mezi další typické rysy patří vyrovnávání pádových tendencí typu nůše a kost. Projevuje se to v genitivu singuláru u jmen s zakončením na –ce (*do práci, do Plzňi*). Dále se užívají rozdílné tvary u zájmen akuzativu a dativu (*mě -> mi*) a také rozdílné tvary číslovek dva, oba, které mají morfologizovanou délku. Nejvíce rozeznatelný rys je však užití zájmena tento. Zde má podobu tuten, tuta, tuto. Jde o takzvané „tutání“, které je typické také pro Plzeňsko.

Tvaroslovné změny:

1. *„nejvýraznějším znakem v deklinaci substantiv je zde splývání tvarů i-kmenů a₂ia-kmenů v některých pádech, především v genitivu singuláru, kde nastává vyrovnání ve prospěch i-kmenů. (do sencí, do pecí). Nominativ a akuzativ plurálu u slov vjec, tedy vjece i řeče je zde vyrovnáván ve prospěch₂ia-kmenů*
2. *dativ plurálu na –om*
3. *dosud živé užití formy akuzativu neutra oproti tvaru ho*
4. *neproniknutí měkkých imperativů (noš)“ (Voráč, 1976, s.49-51)*

Pro nářečí je důležitá poloha oblasti, v níž se vyskytuje. Pro oblast jihozápadočeskou je zde určující sousedství s Německem a Rakouskem. Do řeči proniká řada germanismů.

3.7. Zvláštnosti melodie:

Západočeský kraj je známý svou intonací. Je to v takzvaném „plzeňském zpívání“. Odlišené zvukové vymezení jádra výpovědi, které je úplně jiné a mnohem výraznější než v normálním spisovném jazyce.

„Často se mluví a píše o plzeňském »zpívání«, aniž se, pokud vím, přesněji udává, v čem tato nápadná větná melodie záleží. Záleží v tom, že se v některých případech tón na slabice před větným přízvukem zvedne, na slabice s větným přízvukem o jistý interval, větší nebo menší podle síly emoce, proti slabice předcházející klesne a na této výši zůstane až skoro na samý konec výpovědi; teprve ke konci poslední slabiky tón klesne ještě více. Poslední slabika bývá často protažena a dostává někdy zřetelný vedlejší přízvuk; též slabika před větným přízvukem dostává někdy lehce zesílený přízvuk.“ (Petřík, 1936)

Hruška ve své práci *Chodský slovník* se také zabývá melodií. *„Tvrdivá se, že Chodové přízvukují poslední slabiku celé věty a tím že nepřírozeně a nehezky jejich řeč zní. S tímto tvrzením zhola nesouhlasíme. Pokud běží o přízvuk slovný, přízvukují Chodové jako všichni Čechové, totiž hlavním přízvukem na slabiku první. Poslední slabiku však rádi svým způsobem prodlužují“ (Hruška, 1904, s. 8)*

3.8. Současný stav:

Poslední dobou nejsou články ani knihy o chodském nářečí příliš často publikovány. Mezi nejnovější patří článek, z časopisu *Naše řeč*, profesorky doktorky Aleny Jaklové *K současnému stavu chodského nářečí z hlediska sociolingvistického*. Zabývá se zde současným stavem nářečí. Zavřená výslovnost dvojhlásky -ou se vyskytuje už jen ve starších a středních generacích. Také zavřená dvojhláska ej, který vznikla ze starého ý je akceptována především starou generací a ani tam to není stoprocentní. Délka v 1. p množného čísla mužského rodu, ta se objevuje u všech generací. Protetické h už se také moc nevyskytuje. (K současnému stavu chodského nářečí z hlediska sociolingvistického I. (Jaklová, 1997)

Zde jako výchozí materiál působí sborník *Jazyka řeč jihočeského regionu III* a článek Marie Janečkové. V západní části jihozápadočeského nářečí se objevují následující znaky ve stručném přehledu. *„Disimilace v ojedinělých případech, v menší míře anticipace měkkosti, obvyklá výslovnost mňě ve spojení mě, asimilace ve skupině –ovi- na –ojc- nebo –ouc-, užší výslovnost krátkého- e, -ou,-ej, nadměrné dloužení někdy i ve slovesných infinitivech a přičestí minulých (ptála, nestálo), změna vyglosovaného g v h, protetické hlásky v- před o, protetické h- před a, u, nu, ha, výslovnost d jako r (svarba), tvary adjektiv posesivních (sousedovo kluk),*

dlouhé í v nominativu plurálu maskulin (sedláci), koncovka -om (chlapom), změna akuzativu a dativu singuláru osobních zájmen (tudle ráno tě du...), rozdíl mezi 2. a 3./6. singuláru ženských adjektiv a zájmen ustupuje ve prospěch jednotného -í ve všech pádech, slovesa 4. a 5. třídy inklinují ve 3. os. Plurálu přezenta k zakončení na -eji/-ej, -aj.“ (Janečková, 1994, s. 9-13) Již tehdy Janečková uváděla, že jsou typické nářeční rysy, které přetrvávají, ale mají tendenci ustupovat.

4. Metodologie:

Jak uvádí ve svých skriptech Holub (1996), existují dvě metody zkoumání nářečí. Může se zkoumat v některé vývojové fázi, zachycovat soubor určitých výrazových prostředků a snažit se poznat zákonitosti, kterými jsou tyto prostředky provázány – metoda synchronní. Nebo existuje možnost zachytit jeho vývoj – metoda diachronní. Při důkladném studiu by se měli použít obě metody.

Základním způsobem zkoumání nářečí je metoda přímého výzkumu. Výzkumník získává svůj materiál přímo v terénu. Mezi nevýhody však patří časová a fyzická náročnost, proto se používá jen při výzkumu zaměřeného na menší nářeční jednotky. Při práci ve větších oblastech se používá nejčastěji dotazník. Jeho hlavní výhodou je získání mnoho nářečního materiálu za krátkou dobu. Při sestavování dotazníku je důležité postupovat opatrně, zvláště kvůli správnému pochopení pokládaných otázek a nenavádění respondenta k odpovědi. Jako základní podmínkou pro dobrý výzkum je výběr informátorů.

4.1. Organizace dialektologické praxe:

Holub (1996) rozděluje dialektologickou práci do tří etap. Jako první je příprava. Příprava navazuje na teoretické znalosti získané z přednášek a také ze sekundární literatury. Základní informace je třeba prohloubit. Důležité je, aby si explorátor osvojil zásady transkripce nářečního textu. První jednotná transkripce byla zavedena v dialektologii v roce 1943. Za jejího navrhovatele je považován Bohuslav Hála. Při transkripci se píšou pouze ty hlásky, které byly opravdu vysloveny. Zajímavá je neexistence tvrdého y jako fonému. Ve většině nářečních skupin se vyslovování ypsilon a měkkého i nerozlišuje. Také se nezapisuje takto, ale formou s ň, d' nebo j. Připouštějí se i jiné znaky podle potřeb jednotlivých nářečí. Dále je dobré seznámit se se zvláštnostmi dané lokality a všim, co by mohlo zdejší mluvu ovlivnit. Při bezprostředním sběru je důležité provést předvýzkum. Při předvýzkumu by měly být odstraněny všechny nedostatky týkající se dotazníku i explorátorova chování. Jak je již v práci zmíněno, je třeba uvážlivě vybírat respondenty. Ideální jsou lidé, kteří v oblasti prožili celý život, nebo jeho větší část. Nejlepším vzorkem pak bývají pamětníci z nejstarší generace. Největší výskyt nářečních jevů se předpokládá u starších žen. Srovnání pak je možno provést se střední generací či školními dětmi. Hlavním úkolem explorátora je pořídit souvislý text, který následně bude analyzovat foneticky, morfologicky, syntakticky a lexikálně.

Podrobnější popis nahrávání poskytuje Irena Bogoczová ve své knize *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie* (2009). Problém nastává, když respondent vidí

mikrofon. Má tendenci svůj projev vylepšovat a mluvit spisovně. Tento problém se dá vyřešit rozmluvením informátora do té míry, že na mikrofon zapomene, či na něj v daném nářečí promluvit. Základním způsobem nahrávání je řízený rozhovor. Explorátor ho má pod kontrolou a může otázky pozměnit v případě nutnosti. Jako pomocnou metodu je možno brát přímé pozorování, které je časově náročné, ale potvrzuje výzkumníkovi závěry získané rozhovory.

5. Praktická část:

V této části práce budou předloženy výsledky jazykového výzkumu nářeční oblasti Chodska. Výzkumnou oblastí se staly samy Domažlice, Klenčí pod Čerchovem, Postřekov a Mrákov, tedy oblast horního i dolního Chodska. Respondenty se staly tři generace rodáků z těchto míst. Původně bylo nahráno dvacet rozhovorů z nichž se mi pět selháním techniky ztratilo. Šlo o pro výzkum významné rozhovory dvou lidí ze střední generace, rodáků z Klenčí pod Čerchovem, u nichž byly nářeční prvky docela zachovalé, jednoho obyvatele Domažlic a nahrávky dvou teenagerů také z Domažlic. Zůstaly po nich jen nesrozumitelné zvuky. Zachovalo se tedy patnáct rozhovorů. Čtyři žáci ze základní školy Domažlice se pokoušeli zodpovědět otázky. Na těchto nahrávkách je znatelné, že jsem s nahráváním teprve začínala a že žákům se nechtělo příliš mluvit. Čtyři respondenti jsou také ze střední generace. Při jejich nahrávání se objevil největší problém celé práce. Lidé nebyli ochotní se se mnou bavit a nejvíce je odrazovalo, že je potřebuji nahrát. Některé závěry budu tedy vyvozovat z přímého pozorování. Strávila jsem na Domažlicku mnoho času už od dětství a z přímého pozorování jsem mohla vyvodit určité závěry již před nahráváním. Nejlépe se vedly hovory s nejstarší generací. Ta je studnice nářečních rysů i výborných příběhů. Jejich vyprávění není jen zajímavé po stránce formální, ale i obsahové. Je to výborný obrázek života na Chodsku ve válečném a poválečném období. Na některých vyprávěcích bylo také vidět, jak rádi se podělí o své zážitky a popovídají si. Všechny své respondenty jsem ujistila, že rozhovory budou anonymní. U pár nahrávek se objevily problémy s porozuměním zaznamenaných slov. Je to dáno zvuky z okolí nebo špatnou artikulací.

5.1. Analýza promluv:

Na následujících stránkách provedu, rozbory nahraných textů, o nichž jsem se zmínila již na začátku práce. Nejprve z hlediska fonetického, morfologického, lexikálního a nakonec syntaktického. Začnu od nejstarší generace, kde jsou rysy nejzachovalejší. Ke každé skupině napíši pár poznámek o jejím složení. K jednotlivým prvkům napíši řádek, kde se vyskytuje. V některých rozhovorech se vyskytuje více než jeden mluvčí. Proto je první mluvčí označen kurzívou a druhý mluvčí tučně. Mé otázky jsou napsány v závorce. Jsou také přepsány do spisovného českého jazyka.

5.2. Nejstarší generace:

S nejstarší generací jsem udělala 7 rozhovorů. První vyprávěčka je obyvatelka Klenčí pod Čerchovem Marie, narozená 1933. Druhá je „teta Krisálovic“. Historička z Mrákova, která vede místní soukromé muzeum krojů, narozená 1927. Její rozhovor patřil k těm

nejpřínosnějším. Třetí respondentka se jmenuje také Marie a je z Mrákova. Jako jedna z mála dodržuje tradice a nosí typický chodský kroj i v běžných situacích. Do rozhovoru zasahovala také její vnučka, která byla Marii doprovázet. Ale nejprínosnější, z nářeční i etnografické stránky, byly dvě devadesátileté „tety“ z Postřekova. Byly naprosto milé a spontánní. Jedna druhé skákaly sice do řeči, ale nakonec se domluvily. Pátá a šestá respondentka spěchaly a poskytly mi jen krátký rozhovor. Nakonec je sedmá vypravěčka také Marie. Ta se stěhovala po celém Chodsku a měla velmi zajímavý život.

5.2.1. Fonetický rozbor:

První výrazný nářeční jev je zabarvení **dlouhého vokálu á**, který je vyslovován otevřeněji. Zní trochu jako *ae*. Je to typický jev pro tuto oblast a vyskytuje se v mluvě nejstarší generace často. Například: *tæm* (3. ř. 64.-66. ř. 70. ř. 76. ř. 77. ř. 82.-84. ř. 88.-90. ř. 93. ř. 95. ř. 97. ř. 101. ř. 105. ř. 107. ř. 108. ř. 134. ř. 145. ř. 150. ř. 154. ř. 175. ř. 178. ř. 234. ř. 235. ř. 237.-239. ř. 241. ř. 254.-256. ř. 258. ř. 260. ř. 261. ř. 263. ř. 266. ř. 267. ř. 271. ř. 272.), *tæki* (40.ř.), *jae* (58. ř.), *mæam* (98. ř.), *næm* (104. ř.), *tæta* (104. ř.), *næřečí* (120. ř.), *æ* (194. ř. 218. ř.) *væm* (216. ř.) *cestæ* (223. ř.) *jednæ* (210. ř.)

Nadměrné dloužení vokálů v základech slov: *vdála* (28. ř.) *vón* (88. ř.) *vzél* (89. ř.) *přítóm* (90. ř.) *tám* (93. ř. 166. ř.) *šíla* (102. ř.) *céra* (40. ř.) *volát* (60. ř.) *ták* (62. ř.) *přestáli* (62. ř.) *čáje* (177. ř.) *né* (186. ř.) *pomálu* (132. ř. 133. ř.) *tén* (138. ř. 142. ř. 144. ř. 158. ř.) *dířcata* (149. ř.) *zhásli* (152. ř.) *řeknete* (154. ř.) *přestála* (196. ř.) *chováli* (198. ř.) *míslala* (243. ř.) *bít* (207. ř.) *takí* (11. ř.) *umříl* (70. ř.) *vzéli* (133. ř.) *řeklá* (216. ř.) *naší* (223.ř.).

Nadměrná dlouhá koncovka pádů substantiv: *rokú* (235. ř.) *čajé* (179. ř.).

Dlouhá koncovka u verb se nevyskytuje.

Dlouhá koncovka u dalších ohebných slovních druhů: *fšichňí* (41. ř.) *fšechnú* (169. ř.).

Dlouhá přípona neohebných slovních druhů: *alé* (218. ř.).

Krácení vokálů uvnitř slova: *nepudeme* (39. ř.) *řikala* (62. ř.) *mam* (81. ř.) *přihlasil* (91. ř.) *řikalo* (97. ř.) *lipou* (171. ř.) *řikalo* (146. ř.) *zustala* (200. ř.) *řikají* (240. ř.) *ja* (246. ř.).

„Forma říkat pokrývá ve srovnání s krácením í->i rozsáhlé území. Forma říkat, shodná se spisovným jazykem vytváří areály v jihozápadočeském nářečí.“ (ČJA 5, 2005, s.304).

Krácení v zakončeních slov: *neumim* (17. ř.) *domu* (50. ř.) *zostavam* (98. ř.) *kolach* (103. ř.) *muj* (106. ř. 247. ř.) *maji* (114. ř.) *nevim* (182. ř. 216. ř.) *neňi* (127. ř.) *nevidim* (146. ř.) *svuj* (208. ř.) *bojim* (260. ř.).

Další fonetické změny:

- historická přehláska á > ie > í: visvječeňi (92.ř. 395, ř. 410. ř. 415. ř. 417. ř. 429. ř.)
vistoupeňi (424. ř.)
- nadměrná dvojhhláska ou za ú: se také nevyskytuje.
- zachování nediftongizovaného í po c, z, s: *nosí* (19. ř.). x sejkách (76. ř.)
- užší výslovnost vokálů: *zostavam* (98. ř.) *pohybujú* (166. ř.)
- užší výslovnost ou. Ou -> ú: *kúpoli* (176. ř.) *nebudú* (178. ř. 148. ř. 143. ř.) *kúpali* (129. ř.)
kúpat (131. ř.) *kúká* (134. ř. 135. ř.) *kúsek* (135. ř.) *poslúchat* (144. ř.) *kúkají* (145. ř.) *hlúpostř*
(153. ř.) *nezažijú* (157. ř.) *s helenú* (164. ř.) *ňákú* (181. ř.). Podle Běliče (1972) kolísá dvojhhláska ou až k u a může působit v proudu řeči jako ú.
- změny způsobené asimilací: *polodne* (81. ř.).
- výslovnost s tupou sykavkou: *mušeli* (32. ř. 51. ř. 136. ř. 166. ř. 228. ř.) *mušíme* (41. ř. 60. ř. 128. ř.) *mušet* (80. ř.) *muší* (53. ř. 181. ř.) *mušel* (53. ř.) *mušela* (83. ř. 86. ř.) *mušíš* (85. ř.)
mušíte (186. ř.) *nemušela* (228. ř.).
- palatalizace výslovnosti: *radost'* (99. ř.).
- depalatalizace: byla zjištěna přímým pozorováním (*veděl*)
- úžení ě->í é->í neproběhla úplně a vyskytují se tedy tyto tvary slov: *sněch* (39. ř. 149. ř.)
řéct (128. ř.) *pantofléch* (139. ř.).
- přehláska a -> e (é): *vzeli* (52. ř. 53. ř. 89. ř. 152. ř. 163. ř.) *vzéli* (133. ř.) *teki* (137. ř. 164. ř. 176. ř.).
- úžení e -> i, ě->í: *umříl* (70. ř.) – původně ještě s nezachovaným protetickým h. *Trist* (77. ř.)
dílat (158. ř.) *sedili* (158. ř. 175. ř.). Je to rys typický pro středomoravské nářečí.
- protetické h: *hu* (165. ř.).

5.2.2. Tvaroslovný rozbor:

V rámci tvaroslovné analýzy jde o zaměření na sadu příznakových koncovek:

Substantiva:

Dlouhá koncovka *-í* v 1. p. č. mn.: *fšichňí* (41. ř.) *vojáci* (47. ř.) *muzikantí* (171. ř.) „původní koncovka *nom. pl. někdejších mužských i-kmenů*.“ (ČJA 4, 2002, s.152).

Změna souhlásky *-avi, -ovi* na *-ojc, ou*: *poudám* (265. ř.) *havlojc* (77. ř.) *krisálouc* (124. ř.).

Pozn: *havlojc* jsou myšleny Havlovice. Vesnice asi 15 kilometrů od Trutnova. Objevily se také zvláštní koncovky: *lomikarovic* (272. ř.).

Koncovka *-om* ve 3. p. množného čísla substantiv: se nevyskytuje a ani z přímého pozorování nevzešly výsledky o jejím použití.

Pádové vyrovnávací tendence při skloňování ženských substantiv vzoru *růže* a *kost*. Tvary vzoru *kost* ovlivňují tvary vzoru *růže* zakončených na *-ce*: *do práci* (198. ř.) *do plzňi* (83. ř. 86. ř. 88. ř.) *k vodři* (123. ř.).

Adjektiva:

Nesklonný ustrnulý tvar adjektiv: *přecedovo žena* (61. ř.) *mužovo kamarát* (250. ř.).

Zájmena:

Změna osobního zájmena *ty* ve 3. pádě za 4. pád. Jelikož mě všichni respondenti neznali, měli sklon k vykání a tato záměna se tedy neobjevila.

Při skloňování zájmena *ten* v plurálu se zájmeno přiklání k měkkému typu: *tích dřeváků* (8. ř.) *po těch chotbách* (258. ř.) *do těch štrnácti let* (220. ř.) *do těch počítačů* (145. ř.) *do těch ribníků* (131. ř.) *do těch domažlic* (47. ř.).

Číslovky:

U číslovek jsem se nesešla s žádným nestandardním jevem. Číslovky jsou často používaný slovní druh, však ve své spisovné podobě.

Nestandardní koncovky:

V několika případech se objevily netypické tvary slov: *do němec* (131. ř.) *němkiňi* (11. ř. 12. ř.). Existuje také varianta *něnkyně*. Používá se ale ve významu žebračka. (Dialektický slovník chodský, 1907, s.60).

5.2.3. Obecněčeský rozbor:

Protetické v- : *vono* (3. ř. 203. ř. 239. ř.) *vosumdesát* (20. ř.) *votsouzený* (26. ř.) *voblečte* (49. ř.) *voňi* (51. ř. 63. ř. 64. ř. 67. ř. 90. ř. 178. ř. 156. ř. 204. ř. 207. ř. 237. ř.) *von* (52. ř. 53. ř. 80. ř. 92. ř. 121. ř. 268. ř.) *voškoliví* (59. ř.) *votevření* (59. ř.) *vona* (62. ř. 128. ř. 256. ř. 265. ř.) *vosumnáct* (70. ř.) *vobilí* (76. ř.) *vod* (78. ř. 102. ř. 247. ř.) *voční* (84. ř.) *vopravdu* (86. ř. 237. ř. 260. ř.) *vočním* (92. ř.) *vodpolední* (103. ř.) *vokazovat* (125. ř.) *voči* (148. ř.) *vokolo* (239. ř.) *votevřela* (247. ř.).

Diftongizace *y* > *ej*:

a) v základu slov: *ženskejma* (245. ř.) *velkejma* (261. ř.)

b) v zakončení: *zavřenej* (26. ř.) *novej* (80. ř. 201. ř.) *prošoupanej* (81. ř.) *takovej* (50. ř. 106ř.) *velkej* (50. ř. 208. ř. 254. ř. 260. ř.) *celej* (97. ř. 114. ř.) *ženatej* (107. ř.) *žádnej* (103. ř.) *dřevjenejch* (139. ř. 141. ř.) *každej* (171. ř.) *mladej* (201. ř.) *postavenej* (205. ř.) *dodělanej* (207. ř.) *čerstvej* (257. ř.) *hejtu* (244. ř.).

Úženi *é* > *í*:

a) v základu slov: *líp* (18. ř.) *sedmího* (28. ř.) *jiniho* (9. ř.) *žádní* (75. ř.) *druhího* (111. ř.) *tí* (58. ř.) *chockího* (217. ř.)

Velmi častá je v obecné češtině změna *š* za *č*: *pjetaštiricátim* (9. ř. 16. ř.) *štiř* (78. ř. 79. ř.) *štiri* (98. ř. 199. ř.) *štrnácti* (102. ř. 220. ř.) *sedumdesátštiri* (233. ř.) *štirista* (269. ř.).

Mezi nejčtenější jev patří haplogogie (nedbalá výslovnost, vynechání hlásek): *děctví* (33. ř.) *dicki* (35. ř. 79. ř. 97. ř. 130. ř. 147. ř. 242. ř. 250. ř. 251. ř. 257. ř. 263. ř. 270. ř.) *eště* (31. ř. 35. ř. 36. ř. 84. ř. 88. ř. 94. ř. 95. ř. 98. ř. 111. ř. 112. ř. 124. ř. 131. ř. 148. ř. 159. ř. 170. ř. 218. ř. 222. ř. 229. ř. 246. ř. 250. ř. 269. ř. 270. ř. 273. ř.) *sem* (4. ř. 10. ř. 16. ř. 25. ř. 36. ř. 37. ř. 50. ř. 54. ř. 57. ř. 74. ř. 82. ř. 89. ř. 90. ř. 95. ř. 100-102. ř. 104. ř. 129. ř.) *sme* (5. ř. 8. ř. 17. ř. 26. ř. 31-34. ř. 48. ř. 49. ř. 52. ř. 56. ř. 60. ř. 63. ř. 73. ř. 76. ř. 78. ř. 79. ř. 92. ř. 103. ř. 108. ř. 123. ř. 129. ř. 130. ř. 136-139. ř. 148. ř. 151-153. ř. 158. ř. 159. ř. 161. ř.) *neska* (6. ř. 7. ř. 12. ř. 19. ř. 34. ř. 122. ř. 139. ř.) *sou* (19. ř. 23. ř.) *kerí* (19. ř.) *ste* (22. ř. 133. ř. 239. ř.) *pudete* (12. ř. 134. ř.) *pod'te* (25. ř. 132. ř.) *menuje* (12. ř. 232. ř.) *céra* (40. ř. 201. ř.) *estli* (45. ř. 269. ř.) *diš* (45. ř. 49-51. ř. 53. ř. 55. ř. 57. ř. 62. ř. 64. ř. 71. ř. 73. ř. 87. ř. 104. ř. 134. ř. 151. ř. 156. ř. 161. ř. 162. ř. 245. ř. 247. ř. 250. ř. 252. ř. 259. ř. 260. ř. 263. ř. 271. ř.) *začli* (51. ř.) *mena* (112. ř.) *ňák* (59. ř. 72. ř. 239. ř.) *di'* (80. ř. 85. ř. 145. ř. 172. ř. 184. ř.) *de* (171. ř.) *ňákú*

(181. ř.) *nepomenem* (184. ř.) *pudem* (133. ř.) *kerim* (155. ř.) *nepomenu* (215. ř.) *nepřide* (272. ř.).

Tvarosloví:

Běžná je absence hlásek na konci slova: *maj* (113. ř. 142. ř. 147. ř.) *nepomenem* (184. ř.).

Také přičestí minule bez -l se běžný rys: *vitáh* (79. ř.) *lek* (59. ř.).

5.2.4. Lexikální rozbor:

Podstatná jména: *tetki* (19. ř.) – oslovení starších žen. *Volovini* (33. ř.) – „*hanlivé, nesmysl, hloupost.*“ (SNČ, 1996, s.453). *Dřeváki* (6. ř.) – dřevěné boty. *Tatíček* (41. ř.) – deminutivum, kladně citově zabarvené. *Četník* (57. ř. 59. ř.) – příslušník četnictva, policista. *Sanitárku* (91. ř.) – „*zaměstnanec pro pomocné práce v nemocnicích*“ (SSČ, 1996, s.377). *Naturálie* (94. ř.) nepeněžní odměny, materiální odměny. *Zzn* (100. ř.) - zkratka pro zemědělské zásobování a nákup. *Maštal* (67. ř.) – stáj pro koně. „*Vedle pojmenování maštal a méně frekventovaného stáj byl sporadicky zapsán i chlév. Další ekvivalent je slovo konírna. Na plzeňsku a manětínsku je možno se setkat s maštar.*“ (ČJA 3, 1999, s.82). *Fjertuchi* (138. ř.) znamenají zástěry. Existuje také tvar fěrtochy.(Kučera, 2006). *Přástek* (150.ř.) – může znamenat buď přadleny v přáskách, nebo zvyk. Přásky začínaly po svátku Martiny a končili nedělí Družebnou – čtvrtá postní neděle.. Mohly být rozděleny i podle věku. *Hítu* (150. ř. 151. ř. 243. ř.) – návštěva. *Jarmark* (164., 165. ř.) - trh . *Jezedé* (52. ř. 63-65. ř. 67., 69., 74., 75., ř. 193.-195. ř.) – zkratka pro jednotné zemědělské družstvo. *Šraml* (176., 177. ř.) – vysvětlení v prepisech. Šraml je schůzka. *Lomikar* (254., 260., 268. ř.) – Lomikar, původně Laminger viz výše. *Dětku* (273. ř.) – slovo s negativním významem.

Přídavná jména: žádná příznaková nebyla vyřčena.

Ukazovací zájmena: *tuto* (113. ř. 155. ř. 249. ř. 251. ř) *tuti* (142. ř.) *tuřim* (148. ř.) *tuten* (188. ř.).

Užívanější jsou tvary: *tudleti* (15. ř.) *tudleto* (30. ř.) *tuchtěch* (47. ř) *tustřim* (249. ř.).

Záporná zájmena: v tomto nářečním úseku se vyskytuje zájmeno *žádný* ve funkci pronomina *nikdo*. (141. ř. 154.ř.).

Příznaková slova: zvláštní svým tvarem a výslovností: *kerýpa* (2. ř.) *kdepa* (22. ř. 189. ř. 238. ř.) *copa* (98. ř. 111. ř. 168. ř. 251. ř.) *kampa* (105. ř.) *íčko* (68. ř. 81. ř. 122. ř. 124. ř. 239. ř.) znamená ve variantách *ejčko* (128. ř.) *ičko* (133. ř. 143. ř.) *kolipa* (78. ř.) *nejčko* (188. ř.).

Íčko „*znamená nyní, teď, snad. Z původního nyníčko nýčko.*“ (Dialektický slovník chodský, 1907, s.36.). Dle ČJA 5 (2005) se na Chodsku vyskytuje varianta *íčko* a *nejčko*. Obměny od základů *níč* a *nejč* se dokádají z nářečí jihozápadočeského a části středočeské a v západočeské. O něco častější jsou varianty od základu *níč*. V západním okraji byly zachyceny varianty se základem *íč*.

Slovesa: *kriplovalo* (150. ř. 152. ř.) z něm. paličkovat - klöppeln

Příslowce: *támle* (211. ř. 131. ř.), *tudle* (176. ř.), *tadle* (25. ř.) *tagle* (36. ř.).

Z německých výpůjček: *culant* (5. ř. 162. ř.) – *zuland*. *Grénšen* (6. ř.) – *grönschen*. Dnes se Obě tato substantiva ve spisovné němčině vyjádří podstatným jménem *Grenze* - hranice, propustka – *Passierschein*. *Holt* (136. ř. 181. ř.) – „z něm. *halt* ve význ. *inu*, *zkrátka*“ (SSČ, 1996, s.65). *Furt* (29. ř. 35. ř. 54. ř. 75. ř.) stále, neustále, pořád (SNČ, 2009 s.142), z *fort* – dále. *F trokách* (130. ř.) – v neckách, z něm. *Trog*. *Trágli* (142. ř.) – znamená popruhy, tráky, z něm. *Tragband*. (SNČ, 2009, s.430). *Elent* (145., 189. ř.) – *Elend* – bída, nouze. *Vyhandlovali* (167. ř.) – vyměňovat něco za něco, z něm. *handeln* – obchodovat.

Předložky: *na hospodářství* (29. ř.) *na fsi* (35. ř.) *k večeru* (19. ř.) *na to jejich psí počasí* (39. ř.) *pot krávu* (56. ř.) *za mnělník* (66. ř.) *na zzn* (100. ř.) *v tom nič neňi* (127. ř.) *do přástek* (150. ř.) *na hítu* (150. ř.). V textu se objevilo substantivum *híta* i bez předložky. *Po kopečkách* (159. ř.) *za německa* (160. ř.) *hu újezda* (165. ř.) *f internátu* (227. ř.) *po řích chotbách* (258. ř.).

Spojky: *diš sme přišli do školi tak uš bila* (45. ř.) – velký výskyt spojky *a*, *už*, *ale*, jelikož jde o souvislé vyprávění. *k večeru diš sme přišli s pole tak bil pro mňe četník* (57. ř.).

Částice: *tadi žiju jo* (97. ř.) *ne* (216. ř.) *né* (186. ř.) *no* (6. ř.).

Citoslovce: *ježíši* (231. ř.) *pro boha* (240. ř.).

Ustálené obraty: *psí počasí* (39. ř.) - špatné počasí, sychravo, že by ani psa nevyhnal. *Obecní školi* (4. ř. 30. ř.) – škola od první do páté třídy. *Mněšťanki* (8. ř. 31. ř. 37. ř. 38. ř. 224. ř.) – škola od šesté do osmé potažmo deváté třídy. *Četnická stanice* (40. ř.) – stanice četníků (dřívější název pro policii). *Bércoví vředi* (55. ř. 59. ř.) – otevřené vředy na noze od kolene k nártu. *Křížoví dni* (122. ř.) – tři po sobě jdoucí dny, kdy se lidé shlukují do procesí a chodí po okolních křížích a modlí se, jako by doprovázeli Ježíše Krista do nebe. (Křížové dny [online].) *Národní výbor* (60. ř.) – „dřívější obecní úřad. Orgány státní moc a zprávy“. (SSČ, 1996,s.504).

5.2.5. Syntax

Ze syntaxe je znát, že mluvčí neměli svůj projev nijak připravený. Byl tedy zcela spontánní. Způsob výstavby textu je jednodušší, než je obvyklé v textech psaných. Často se objevuje opakování a nedokončování vět způsobené například nonverbální komunikací. Vzhledem k jejich počtu zde neuvádím všechny jevy, které se v průběhu nahrávání objevily.

Opakované výrazy, formulace: *vjížd'eli vjížd'eli* (43. ř.) *celí život celej život* (97. ř.) *je to pravda je to pravda* (132. ř.) *jen to řeknete jen to řeknete* (156.ř.) *tam bil culant tam bil culant* (162. ř.) *fšechnú pravdú fšechnú pravdú* (169. ř.) *jo jo jo* (202. ř. 210. ř.) *no no no no* (206. ř.) *ne ne ne* (216. ř.) *hódňe hódňe* (236. ř. 242. ř.) *copa tuto copa tuto* (251. ř.) *gde gde* (267. ř.) *eště víc eště víc* (270.ř.).

Vybočení z větné vazby: *nosili jsme neska to ti d'eři nepochopí* (6. ř.) *ten má támhle jestli pudete von se menuje* (11., 12., ř.) *f dřevákách eště tadi dicki* (35. ř.) *mňeli namířeno mi sme se* (44. ř.) *uš bila mňela* (46. ř.) *bil vo tadi* (52. ř.) *ja sem jezďila to choďili* (54. ř.) *je to bilo* (71. ř.) *za takoví to tæm* (77. ř.) *pouť akorát ale mi nedáváme* (112. ř.) *je to pravda je to pravda* (142. ř.) *drahí ti támhle* (158. ř.) *eště víc tu mňela* (270. ř.).

Postupné upřesňování sdělení: *culant hraňice* (5. ř.) *propusku grénšen* (6. ř.) *manžel bil zavřenej bil votsouzenej* (26. ř.) *f prosinci sedmího prosince* (28. ř.) *diš sem choďila do prvňi mňešťanki to bilo právj e f tom roce devjetatřicátim* (38., 39., ř.) *k tomu nádraží na to vlakoví* (43. ř.) *bratra ten bil* (52. ř.) *ňemcoví mi sme bili ňemcovi* (60. ř.) *doktor kozina ten bil ze stráží* (85. ř.) *šila s kraje šila* (102. ř.) *d'eři mňela sem dvje d'eři jo mám* (199. ř.) *s újezda s chockího újezda* (217. ř.) *jak bich řekla mňela* (262. ř.)

Začátky a konce: *tak se ptejte* (3. ř.) *no* (6. ř. 18. ř. 25. ř. 36. ř. 101. ř. 192. ř. 193. ř. 225. ř. 229. ř.) *a* (47. ř. 124. ř.) *nu* (51., 62., 63., 82., 97., 98., 99., 105., 106., 108., 120., 123., 132., 141., 151., 153., 195., 220., 223., 225., 241., 244., ř.) *jo* (67. ř. 199.-202. ř. 211. ř. 217.-220. ř. 225., 226. ř. 229. ř. 232. ř.) *jo* (199.-202. ř. 211. ř. 217.-220. ř. 225., 226. ř. 229. ř. 232. ř.)

Kontaktové prostředky: *můžu to říkat* (4. ř.) *jo to eště sem vám neřekla* (10. ř.) *to víte* (25. ř. 99. ř. 103. ř. 112. ř. 196. ř.) *mařeňko* (101. ř. 112. ř.) *maruško* (124. ř.) *jen to řekněte* (156. ř. 178. ř. 186. ř.) *mušíte* (186. ř.) *vi ste študentka tak vi patříčňe víte* (268. ř.)

Neukončená výpověď: *tak se ptejte nebo* (3. ř.) *diť ten* (145. ř.) *vono potom* (146. ř.) *používáme ti chotskí* (246. ř.) *trošku neten* (269. ř.)

5.2.6. Shrnutí:

Jak již v práci zmiňuji, je stará generace výbornou zásobárnou nářečních prvků. Užívají je spontánně bez toho, aniž by si uvědomovali, že mluví v nářečí. Při analýze mě velmi překvapilo, že se zde ale už nenalézají rysy ve všech publikacích označované jako typické pro Chodsko. Pouze v jednom případě bylo použito protetické h před u. Změna d -> r vůbec nenastala. Také koncovka -om v dativu plurálu nebyla nikým vyřčena. Ani epentetické -j a morfologizovaná délka číslovek se nevyskytuje. Stará generace si rozhodně nejvíce zachovala vyslovování širokého *a* (*æ*), a to hlavně ve slovech jako *tæm*, *tæki* a přivlastňovacích zájmenech. Velmi dobře zachovalá je také kvantita hlavně v základech slov. Oproti tomu krácení není tak často používané. Nejzajímavější byly však ostatní fonetické změny. Hodně je užíváno užší vyslovování hlásek i dvojhlásky ou, která se potom v samotném textu projeví jako dlouhé u. Význačným rysem se stala výslovnost s tupou sykavkou. Objevovala se veskrze pouze ve tvarech slovesa muset, avšak objevovala se často. To, že tento jev se objevil jen u tohoto slova by mohlo svědčit o lexikalizaci. Nalezla jsem také slova s přehláskou netypickou. Změna a -> e (é) se pojila se slovesem vzít v minulém čase a se slovem také. Nejstarší generace, pokud jde o jména lidí nebo míst, se nedrží vždy dialektologické výslovnosti. Někdy vyslovují nářečně s -ouc nebo -ic, jindy vyslovují pomocí obecné češtiny. Další užívané změny z hlediska tvaroslovného jsou pádové vyrovnávací tendence při skloňování ženských substantiv vzoru růže a kost, občasné užití nesklonných tvarů adjektiv, přiklání zájmena ten v plurálu k měkkému typu podle vzoru náš. V rámci obecněčeské analýzy se objevilo mnoho slov, na nichž je patrné, že nářečí obecná čeština vytlačila. Nejlépe je to vidět na protetických hláskách. Místo protetického h se všude na začátcích slov vyslovuje protetické v. Hojná je také diftongizace ý -> ej hlavně v zakončení

slov. Hojná je také nedbalá výslovnost. Nejčastěji se samozřejmě užívá u slov často používaných jako například *jsem, jsme, když, dneska, vždyť*. Charakteristickým jevem pro starou generaci je takzvané „tutání“, které je typické také pro oblast Plzeňska. Týká se ukazovacích zájmen. Užívají se jak typické tvary jako *tuto, tuten* tak také tvary odlišné - *tudleti, tudleto*. Dalším zaznamenaným jevem jsou příznakové tvary s jinou výslovností. Jde o slova jako *kdepa, copa* a váže se k nim chodská melodie. Chodové zvedají hlas a dávají přízvuk u těchto slov na druhou slabiku. Mezi zajímavá slova patří také slovo *íčko* a jeho varianty, užívané starou generací. V lexikálním rozboru se projevuje stáří mluvčích a vzpomínky na doby dávno minulé. Typická jsou slova jako *jezedé, národní výbor, četník* nebo označení školy jako *obecní a měšťanská*. Příznačné jsou také časté přejímky z němčiny, za léta určitým způsobem upravené. Některé se přesunula dál jako příslovce *furt*, jiné se zachovaly jen na Chodsku a okolí (v *trokách*).

5.3. Střední generace:

Se střední generací byla, jak se říká, nejtěžší práce. Získala jsem čtyři rozhovory s pěti lidmi. Dost lidí mělo odmítavou reakci. První mluvčí je muž, který žije v Mrákově už 28 let. Další dva mluvčí byli Eva Buršíková, vedoucí muzea Jindřich Šimona Baara v Klenčí a její známí. Oba žijí na Chodsku celý život, jen studovali nějaký čas v Plzni. Rozhovor s nimi byl velice příjemný a poučný. Poslední dvě respondentky jsou obě prodavačky a moc se mnou mluvit nechtěly. Rozhovory jsou bohužel krátké, ale i tak se z nich snad dá něco vyčíst.

5.3.1. Fonetický rozbor:

Zabarvení dlouhého vokálu *á*, který je vyslovován otevřeněji, zní trochu jako *ae*. Například: *tæm* (283. ř. 301. ř. 322. ř. 323. ř. 331. ř. 359. ř. 398. ř.) *tæki* (368. ř.) *tæ* (289. ř.) *tæmhle* (312. ř.) *tætá* (305. ř.) *mæte* (305. ř.) *mæk* (305. ř.) *nemæme* (306. ř.) *blæto* (306. ř.). Přímým pozorováním bylo zjištěn docela častý výskyt tohoto jevu.

Nadměrné dloužení vokálů v základech slov: *tén* (280. ř.) *poslúchat* (293. ř.) *ási* (275. ř.) *tám* (289. ř.) *ále* (301. ř.) *přésně* (323. ř.) *á* (329. ř. 349. ř.).

Nadměrně dlouhá koncovka pádů substantiv: *tætá* (305. ř.) *lanofkú* (313., 314. ř.).

Dlouhá přípona neohebných slovních druhů: *tekí* (317. ř.) *takí* (360. ř.).

Krácení vokálů uvnitř slova: *nevím* (287. ř. 342. ř.) *bidlim* (276. ř.) *doufam* (276. ř.) *řikam* (299. ř.) *leta* (313. ř.) *posílám* (339. ř.) *prosim* (360. ř.) *řikal* (305. ř.) *řiká* (308. ř.) *neříkej* (323. ř.) *řikala* (342. ř.) *ňim* (287. ř.).

Krácení v zakončeních slov: *zatracena* (278. ř.).

– užší výslovnost ou. Ou -> ú/u: *sebú* (293. ř.) *poslúchat* (293. ř.) *lanofkú* (313., 314. ř.) *jmenujú* (337. ř.).

– výslovnost s tupou sykavkou: *nemušíte* (279. ř.) *mušíte* (326. ř.).

– depalatalizovaná výslovnost: *normálne* (294. ř.).

– změna a -> e (é): *tekí* (317. ř.).

5.3.2. Tvaroslovný rozbor:

V rámci tvaroslovné analýzy se jedná o zaměření na sadu příznakových koncovek:

Substantiva:

Dlouhá koncovka *-í* v 1. p. mn. č. se nevyskytuje.

Změna souhlásky *-avi*, *-ovi*, *-v*, *-vi* na *-ojc*, *-ou*: *křisálovic* (289. ř.) *matoušouc* (325. ř.) *tomlouc* (331. ř.). Vyskytl se také tvar s koncovkou *-of* *krisálof* (288. ř.).

Zájmena:

Změna osobního zájmena *ty* ve 3. pádě za 4. pád: jelikož mě všichni respondenti neznali, měli sklon k vykání a tato záměna se tedy neobjevila.

Při skloňování zájmena *ten* v plurálu se zájmeno přiklání k měkkému typu: *po těch pjetí letech* (365. ř.) *těch padesát* (368. ř.).

5.3.3. Obecněčeský rozbor:

Protetické *v-*: *vod* (283. ř. 343. ř.) *vodved'* (289. ř.) *vokamžít'e* (301. ř.) *vodevřít* (300. ř.) *voňi* (301., 313. ř. 334. ř.) *vodňekat'* (301. ř.) *votkat* (301. ř.) *vopravdu* (312., 324. ř.) *von* (309., 313. ř.).

Diftongizace *y* > *ej*:

a) v základu slov: *strejc* (305. ř.) *tejňe* (322. ř.) *hejta* (110. ř.).

b) v zakončení: *bejvalej* (280. ř.) *starej* (280. ř.) *špičkovéj* (286. ř.) *výbornej* (309. ř.) *dobrej* (309. ř.) *takovéj* (311. ř.) *celej* (345. ř.) *každejch* (348. ř.) *chotskej* (115. ř.) *mrákovskéj* (115. ř.).

Změna š za č v postavení po některých souhláskách. Je výsledkem artikulační asimilace: *lepčí* (275., 276., ř.) – „Varianta *lepčí* zabírá celé středočeské nářečí s přesahy do jihozápadočeského.“ (ČJA4, 2002, s.456), *štrnáct* (285. ř.).

Mezi nejvíce se vyskytující jev patří haplogogie (nedbalá výslovnost, vynechání hlásek): *sou* (277., 283., 298. ř.) *dibi* (279. ř. 300. ř.) *pudem* (280. ř.) *deme* (282. ř.) *ešťě* (280., 298., 356., 360. ř.) *ste* (292. ř.) *diš* (293., 318. ř.) *vodňekat'* (301. ř.) *votkat* (301. ř.) *ňákej* (305. ř.) *de* (309. ř.) *dicki* (318. ř. 365. ř.) *častějč* (319. ř.) *spomenout* (320. ř.) *spomínku* (356. ř.) *zaspomínáme* (366. ř.) *cera* (362. ř.) *spožákú* (367. ř.) *d'ete* (120. ř.).

Tvarosloví:

Běžná je absence hlásek na konci slova: *maj* (275. ř. 298. ř. 335. ř.) *pamatujem* (308. ř.) *koukaj* (321. ř.) *řechtaj* (306. ř.)

5.3.4. Lexikální rozbor:

Podstatná jména: *kafe* (288. ř.) *regionismi* (298. ř.) – regionalismy. *Základka* (358. ř.) *základku* (364., 365. ř.) – základní škola – univerbizace. *Strojárnu* (363. ř.) – studentský slang, strojní průmyslová škola – univerbizace (NSČ, 2009, s.380), *hubu* (300. ř.) – vulgární, ústa, agresivní prohlášení (SNČ, 1996, s.168), *poustevník* (311. ř.) – „člověk žijící z náboženských důvodů osaměle a v odříkání“ (SSČ, s.299), *bitofky* (353. ř.) – označení nízkých paneláků, tedy bytových domů – univerbizace.

Přídavná jména: *hodňi* (308. ř.) – jmenný tvar adjektiva.

Ukazovací zájmena: *túdle* (311. ř.).

Záporná zájmena: zajímavým poznatkem bylo, že v tomto nářečním úseku se vyskytuje zájmeno *žádný* ve funkci pronomina *nikdo*. (141. ř. 154.ř.).

Příznaková slova: zvláští svým tvarem a výslovností: *ičko* (320. ř.) *íčko* (322. ř.) *inčko* (322. ř.) *kdepa* (286. ř.).

Číslovky: *v šestim roce* (366. ř.) – myšlen rok 2006.

Slovesa: *kecal* (287. ř.) – „mluvit zbytečně, hloupě, bezobsažně“ (SNČ, 2009, s.191.), *řechtaj* (306. ř.) – hlasitě se smát (SSČ, 1996,s. 372), *vižeňil* (279. ř.) – „ženitbou získat“ (SSČ, 1996, s. 598).

Příslovce: *nikdá* (319. ř.) *prostě* (298. ř.) *vlastně* (346. ř. 359. ř.) – slovo vycpávkové, fuč (314. ř.).

Z německých výpůjček: *nojkirchnu* (313. ř) – městečko blízko Düsseldorfu, ale přibližně 600 kilometrů od Domažlic. To nekoresponduje s prohlášením respondenta, že byl zpátky za noc. V tomto případě pravděpodobně mluvčí myslel Neunburg vorm Wald asi 42 kilometrů od Klečín pod Čerchovem. *Přivandrovali* (323. ř.) – *potulovat se, cestovat* (SSČ, 1996, s.483.), od *wandern* – kočovat, stěhovat se, putovat. *Furt* (333., 334. ř.) – „*stále, neustále, pořád*“ (SNČ, 2009, s. 142), z *fort*- dále.

Předložky: *na peci pot čerchvem* (364. ř.) *na novou postřekofskou třídu* (330. ř.).

Spojky: *tak, a, ale, onak* (295. ř.).

Částice: *no* (277. ř. 278. ř. 287. ř. 315. ř. 345. ř.) *jo* (282. ř. 317. ř) *třeba* (293. ř.) *nu* (368. ř.).

Citoslovce: *hele* (277. ř) *hm* (273. ř.).

Ustálené obraty: *ti vole* (289. ř.) *jako hrom* (290. ř.) *obecní škola* (343. ř.).

5.3.5. Syntax:

Opakované výrazy, formulace: *ne ne ne* (282. ř. 346. ř.) *vám to vám to* (292. ř.) *neňi neňi* (295. ř.) *to je úplná kata to je úplná katastrofa* (297. ř.) *ale ale* (297. ř) *já říkam já říkam* (299. ř.) *ten bi bil* (309. ř.) *túdle túdle*(311. ř.) *ten bi bil dobrej ten bi bil dobrej* (316. ř.) *ti neříkaj nič ti neříkaj nič* (323. ř.) *máme srazi máme srazi* (348. ř.) *ne chodila sem sem ne chodila sem sem* (357. ř.).

Vybočení z větné vazby: *vižeňil ne tadi bude* (279. ř.) *viboural nemušíte někam* (279. ř.) *je špičkovej kdepa* (286. ř.) *jakim tu barvou* (295. ř.) *dicki je legrace diš teť sem* (318. ř.)

Postupné upřesňování sdělení: *souboru jo chotskí národní soubor mrákof* (283.ř.) *po potom* (284. ř.) *řikal to jim říkam* (305. ř.) *tenkrát a to uš je leta spátki* (313. ř.) *tæm teda v tejñe* (322. ř.).

Začátky a konce promluv: *no* (277. ř. 278. ř. 287. ř.) *jo* (282. ř. 293. ř.) *ale* (342. ř 354. ř)

Kontaktové prostředky: *hele* (277. ř.) *maruško* (277. ř.) *pod'* (282.ř.) *čipero* (286. ř.) *ti vole* (289. ř.) *honzo* (289. ř.) *tak se na mñe nezlopte* (289. ř.) *že jo* (309. ř.) *ešće chvíličku prosim* (360. ř.) *to víte že jo* (361. ř.).

Nedokončená výpověď: *jednak s tou* (299. ř.) *tak ale* (307. ř.).

5.3.6. Shrnutí:

Přes veškeré vysvětlování nemohla střední generace pochopit, že nehledám někoho, kdo mluví nářečím, ale že hledám lidi, kteří tam žijí, a zkoumám, zda tím nářečím ještě mluví. Stávalo se mi tedy, že mě často odmítali. Buď že nemluví nářečím, nebo že se mnou mluvit nechtějí. Byli na druhou stranu tak hodní, že mě na někoho odkázali. Na této generaci je vidět, že se zde nářeční prvky již stírají. Docela dobře se zachovala výslovnost otevřeného vokálu a ve slovech *tæm*, *tæki*. Krácení a dloužení vokálů se zde dostává na stejnou úroveň. Občas se ještě je možno setkat s výslovností tupé sykavky, ovšem jedná se také jen o sloveso *muset* v jeho tvarech. V tvarosloví se objevují ještě vlastní jména zakončená na *-ouc* nebo *-ic*. Již zřídka se používá měkké skloňování zájmena *ten*. V obecné mluvě se nachází samozřejmě protetické *v*, *i* změnu *ý* -> *ej* často. Nezaznamenala jsem ovšem změnu *é* -> *í*. I zde je nejvýraznějším rysem haplogogie. Z hlediska lexikálního ubývá "tutání" a ani slovo *íčko* se zde ve spontánní příliš mluvě nevyskytuje. Z němčiny si vypůjčují slovíčko *furt*. V syntaxi se objevují hojně veškeré odchylky a kontaktové prostředky.

O střední generaci bych řekla, že teoreticky ví, jaké nářeční prvky se používají, dokáže o tom vyprávět, ale v praxi je příliš nepoužívají.

5.4. Nejmladší generace:

Bohužel jsem o nejlepší rozhovory s nejmladší generací přišla tím, že selhala technika. Zbyly mi tedy 4 rozhovory se žáky základní školy v Domažlicích. Všichni žáci jsou deváté třídy a je jim mezi 14–16 roky. Zpovídala jsem dva chlapce a dvě děvčata. Bylo na nich vidět, že to berou jako povinnost danou od jejich učitele a že se také trochu stydí. Byla bych si s nimi promluvila více, ale dostala jsem jen omezený čas.

5.4.1. Fonetický rozbor:

Zabarvení dlouhého vokálu *á*, který je vyslovován otevřeněji, zní trochu jako *ae*. Se objevil jen ve slově *tæm* (398. ř.).

Krácení vokálů uvnitř slova: *mam* (379., 385., 416. ř.) *musim* (384. ř.) *hodim* (384. ř.) *chodim* (393. ř.) *nevim* (377., 387., 388., 389. ř.) *bidlim* (392. ř.).

Krácení v zakončeních slov: *neňi* (436. ř.).

Tvarosloví :

Běžná je absence hlásek na konci slova: *připadaj* (389. ř.) *vobejdem* (398. ř.) *chtěj* (411. ř.).

Absence -l v min. čase: *virost* (373. ř.).

5.4.2. Tvaroslovný rozbor:

V rámci tvaroslovné analýzy jde o zaměření na sadu příznakových koncovek:

Substantiva: se *zvířatama* (413. ř.) -> nespisovná koncovka. Se zvířaty.

Slovesa: *bisme* (424. ř.) -> nespisovný tvar slovesa *by* v podmiňovacím způsobu. Spisovně se používá *my bychom*.

5.4.3. Obecněčeský rozbor:

Protetické *v-* : *vobčas* (393. ř.) *vobejdem* (398. ř.) *vo* (402. ř.).

Diftongizace *y* > *ej*:

a) v základu slov: *f tejně* (389. ř.) *tejna* (411. ř.) *bejt* (403. ř.)

b) v zakončení: *dvanáctej* (395. ř.) *nespokojenej* (403. ř.) *v mateřskej* (433. ř.) *takovej* (441. ř.) *velkej* (441. ř.).

Změna *š* za *č*: *štirkama* (415. ř.) *štiři* (416. ř.).

úžení- *é* -> *í*: *jiního* (408. ř.).

Mezi nejčtenější jev patří haplogogie (nedbalá výslovnost, vynechání hlásek): *ešře* (375., 377., 388., 430. ř.) *pudu* (377. ř.) *nejrači* (384. ř. 410. ř.) *diš* (386., 428., 435., 438. ř.) *dicki* (388. ř.) *visvječeňi* (395., 410., 415., 417., 429. ř.) *ňák* (401. ř.) *tagle* (403. ř. 423. ř.) *volejbaliska* (407. ř.) *příde* (412., 414. ř.) *de* (420. ř.) *du* (431. ř.).

5.4.4. Lexikální rozbor:

Podstatná jména: *učilišti* (375. ř.) – středisko poskytující vzdělání (SSČ, 1996, s.463.). *Ítéčko* (394. ř.) – zkratka pro informační technologii - information technology. *Opchotku* (409. ř. 411. ř. 412. ř.) – slangové označení pro obchodní akademii. *Horšáku* (430. ř.) – slangový výraz pro obec Horšovský Týn. *Béčko* (437.) – rozlišení více tříd v rámci jednoho ročníku. *Zdráfka* (378. ř.) – slangové označení pro střední zdravotnickou školu. *Kolega* (383. ř.) – slangové označení spolužáka. *Střevíc* (383. ř.) – nízká obuv, tradice je jej na Vánoce hodit a záleží na směru, kam ukazuje špička. *Jižničky* (392. ř.) – vesnice Lužničky, 4 kilometry od Domažlic. *S pomláskou* (420. ř.) – zvykoslovný předmět „(spletený pramen zpravidla z vrbových proutků užívaný chlapci a muži k obchůzkové koledě na Velikonoční pondělí. Původně sloužil k obřadnímu šlehání děvčat, aby zůstala mladá)“ (ČJA 2, 1997, s.455).

Přídavná jména: *blbá* (414. ř.) – „odsuzující hodnocení něčeho hloupého“ (NSČ, 2009, s.66.).

Číslovky: *osmičky a devítka* (395. ř.) -> číslovka myšlená jako ročník ve škole. *Se štirka* (415. ř.) -> známka ve škole. *Stofku* (442. ř.) – bankovka.

Slovesa: *ofrituju* (385. ř.) – „osmažit potraviny ponořené do oleje“ (SSČ, 1996, s.86), z anglického fry – usmažit. *drkat* (397. ř.) – „řehtati řehťáčkou v pašijovém týdnu, když umlknou zvony.“ (Dialektický slovník chodský, 1907, s.23)

Příslowce: *teda* (375., 377. ř.) *prostě* (422. ř.).

Předložky: *na to itéčko* (394. ř.) *na mne je to tadi takoví akorát* (404. ř.) *blbá škola na to* (414. ř.).

Spojky: *pak* (420. ř.) – výčet činností za sebou. *Ale* (433., 434., 442. ř.).

Částice: *jo* (372., 373., 374., 396., 408., 427., 440. ř.) *no* (371. ř. 379. ř. 385., 392., 396., 398., 430.ř.) *ne* (383. ř. 384. ř 429. ř.) *třeba* (384. ř.).

Citoslovce: *ježišmarjá* (387. ř.) *ehm* (371. ř.).

Ustálené obraty: *obchodní akademije* (376., 394. ř) *horšovského tína* (409. ř.).

5.4.5. Syntax:

Opakované výrazy, formulace: *pátek sobotu ned'eli pátek sobotu ned'eli*(388. ř.) *nahoru na opchotku nahoru na opchotku* (411. ř.) *ne ne* (427. r.).

Vybočení z větné vazby: *ale já sem si dal skusil* (376. ř.) *zvolili sme si téma bilo tam téma* (380. ř) *takovej velkej ten velká klad'ina* (442. ř.).

Postupné upřesňování sdělení: *eš'ťe ne ješ'ťe ne* (375. ř.) *něco jako čas čas nejlepčí přítel* (381. ř.) *uš asi dva roki ne uš je to podle m'ne* (399. ř.) *ve škole ne tadi sou takoví zlobiví* (433. ř.).

Začátky a konce promluv: *jo* (372., 373., 374. ř.).

Kontaktové prostředky: *no* (371. ř.).

5.4.6. Shrnutí:

Jak se dalo předpokládat a jak jsem i vypožorovala při přímém pozorování, nářeční prvky se u nejmladší generace skoro nezachovaly. Mají o nich alespoň nějaké povědomí, ale neužívají je. Jen v jednom případě jsem zaznamenala otevřený vokál á ve slově *tam*, a to u chlapce z vesnice. Krácení naprosto přesáhlo dloužení a stalo se dominantní vyjadřovacím rysem. V tvarosloví se objevují nespisovné tvary slov, respondentem nevnímané. Tím, že respondenti jsou školou povinní a na školu jsou vedeny otázky, je jasné, že se v jejich mluvě vyskytují slangové výrazy ze školního prostředí jako například *opchotka*, *zdráfka*, *béčko*. V jejich mluvě se nachází mnoho částic. Z hlediska obecněčeského je nejvýraznější rys opět nedbalá výslovnost. Mluva mládeže je velmi úsporná.

6. Závěr:

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala analýzou chodského nářečí ve třech generacích chodských obyvatel. Jedná se o výzkum na Chodsku v užším slova smyslu. Mluvím tedy o jedenácti obcích, které tvoří užší Chodsko. Chodské nářečí patří do nářeční skupiny české, podskupiny jihozápadočeské, a spolu s úsekem manětínským a stříbrským tvoří část úseku západního.

Cílem práce bylo dokázat, zda se vyskytují nářeční prvky v této oblasti a do jaké míry už obecná čeština převládla. A to přímým pozorováním a analýzou nahraných rozhovorů. Svoje respondenty jsem rozdělila do tří skupin podle věku. První skupinu tvoří 8 žen ve věku mé babičky. Nejstarší ženy jsou narozené dokonce v roce 1923, ostatní kolem roku 1930. Druhá skupina je střední generace narozená mezi roky 1955 a 1965, skládá se ze tří žen a dvou mužů, z nichž je jeden rodák ze Středních Čech. Na jeho mluvě to však není znát. Za dvacet osm let, co žije v Mrákově je u něj pozorován opačný vývoj než na celém území. Z obecné češtiny, kterou používal ve svém rodném kraji si osvojil chodské nářeční prvky ve své běžné mluvě. Z rozhovoru vyplynulo, že se to naučil z důvodu, aby „zapadl“.. V nejmladší generaci jsou dvě slečny a dva chlapci, kolem 15 let. Rozhovory jsem s respondenty nahrála na dva diktafony a později přepsala do počítače pomocí fonetického pravopisu a začala je rozebírat z hlediska fonetiky, morfologie, obecné češtiny, lexikologie a syntaxe.

Rozdíl mezi generacemi byl zřejmý. A to nemluvím jen o množství nářečních prvků. Starší generace byl nejdílnější, nejpříjemnější. Na ženách bylo vidět, že si rádi popovídají a podělí se o své vzpomínky. Naopak střední generace jako by měla strach z mikrofonu. Mluvčí také měli tendenci vylepšovat projevy a ne mluvit přirozeně. Tato tendence se objevila částečně i u nejmladší generace. Tím mohou být nahrávky ovlivněny. Téma, na které respondenti mluvili bylo volné. Snažila jsem se je navádět na téma nějaké vzpomínky například na školu

Výsledek analýzy nebyl překvapivý. U nejstarší a střední generace se nářeční prvky v určité míře vyskytují. U nejmladší generace se stalo to, co již předpokládal Jan František Hruška před sto lety. Vše je to ale relativní. Hruškova mladá generace již zemřela a přesto si jejich děti, moji nejstarší respondenti, dle našeho mínění, nářeční prvky zachovaly. Hruška by však z jejich množství asi nadšený nebyl. Mladá generace nezachovává tradici nářečí a nechává se ovlivnit obecnou češtinou a také jinými jazyky. Jistý vliv mají samozřejmě i média.

Společný dialektologický prvek, který se vyskytuje u všech generací, i když v případě nejmladších mluvčích jen okrajově, je vyslovování širokého a æ. V nejstarší generaci je tento rys častý. Fonetická změna krácení a dlužení se mění společně s věkem mluvčích. Čím starší respondenti, tím více dlužení v jejich řeči najdeme. Naproti tomu u nejmladších respondentů

se dlužení nevyskytuje skoro vůbec. Z přímého pozorování vím, že se občas i v mluvě žáků projeví dlužení v základech slov. Za zmínku stojí také další fonetické změny u nejstarších mluvčích. Častá je užší výslovnost dvojhlásky ou, která v proudu řeči zní jako ú (kousek -> kúsek) Za pozornost také stojí tvary slovesa muset, v nichž se mění sykavka s.-> š. Je možné, že jde o lexikalizaci. V jiných slovech se změna sykavky neobjevila. V rovině tvaroslovné jsou nejvýraznější změny ve skupině střední a nejstarší. U obou se vyskytuje koncovka -ojc u vlastních jmen. Objevuje se také ustrnulý tvar přivlastňovacích jmen. Mezi výrazné změny u obou skupin je také příklon zájmena ten v množném čísle k měkkému skloňování. Oproti tomu se v obecné češtině používají tvary v čom, v ňom. U nejstarších respondentech se ještě vyskytuje prodloužení koncovky -í v 1. pádě množného čísla u mužského rodu. Obecněčeské rysy byly nejvýraznější u nejmladší generace, ale nejen u nich. Zcela běžné je už i na Chodsku protetické v místo h. Protetické h jsem zaznamenala pouze v jediném případě. Diftongizace ý ->ej je také u všech generací v hojném množství a změna č na š se vyskytla u všech vyslovených číslovek. Lexikální rovina byla určitě nejzajímavější. U nejmladší generace je jasné ovlivnění školním prostředím. Často používají zkratky, anglicismy a přímým pozorováním lze rychle vydedukovat časté užití nespisovných výrazů a vulgarismů. U střední generace se začínají objevovat slova odvozená z němčiny. Také typický a pro ty, kteří zde nevyrostali, slyšitelný prvek je takzvané "tutání". I toto se projevuje v mluvě střední generace a starší lidé to používají naprosto běžně. Lexikum nejstarších mluvčích je nejzajímavější. Je to dáno jejich zážitky a vzpomínkami na doby dávno minulé spojené s Německem.. Běžná mluva je ovlivněná němčinou (*culant-hranice, grénšen-propustka*), užitím příznakových slov bez koncovky -k (*copa, kdepa*) a typické slovo *íčko* ve všech možných variantách (*íčko, ejčko*). Syntax je ovlivněna nepřipraveností. Objevují se tedy jevy jako vybočení z větné konstrukce nebo opakování slov.

Chodské nářečí je nádherné na poslech. Je mi velmi líto, že postupně mizí. Zdejší obyvatelé pasivně svůj poklad v podobě nářečí znají, ale aktivně ho už nevyužívají.

7. Zdroje:

BACHMANNOVÁ, Jarmila, Petr KARLÍK, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. Encyklopedický slovník češtiny. Praha: NLN nakladatelství Lidové noviny, 2002, 604 s. ISBN 807106484x.

BALHAR, Jan. Český jazykový atlas. vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 680 s. ISBN 8020013393.

BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, 463 s.

BOGOCZOVÁ, Irena. Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009, 184 s. ISBN 9788073686499.

Český jazykový atlas. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, 577 s. ISBN 8020006540.

Český jazykový atlas. Vyd. 1. Praha: Academia, 2002, 626 s. ISBN 8020009213.

HOLUB, Zbyněk. Dialektologická praktika: (Úvod do praktické dialektologie). 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1996, 75 s. ISBN 807040163x.

HRUŠKA, Jan František. Dialektický slovník chodský. V Praze : Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907. 127 s.

HUGO, Jan. Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost : historie a původ slov. 3., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, c2009, 501 s. ISBN 9788073451981.

JANEČKOVÁ, Marie. Ještě k nářečním jevům jihočeské oblasti, srovnání s oblastí západočeskou. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu III*. 1. vyd. České Budějovice: Katedra českého jazyka Pedagogické fakulty JU v Českých Budějovicích ve spolupráci nakladatelstvím JIH, 1994. 3. sv, 14 s.

JINDŘICH, Jindřich. Chodsko. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956, 287 s., xxii obr, 64 fot. na příl.

KLIMEŠ, Lumír. Západočeská vlastivěda : jazyk. Vyd. 1. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1992. 269 s. ISBN 80-7088-059-7.

LAMPRECHT, Arnošt. České nářeční texty. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976, 425 s.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. 2., oprav. a dopl. vyd. Praha: Academia, 1994, 647 s. ISBN 8020004939.

VORÁČ, Jaroslav. Česká nářečí jihozápadní : *studie jazykově zeměpisná*. Část první. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. 147 s. +. Česká nářečí

VORÁČ, Jaroslav. Česká nářečí jihozápadní : studie jazykově zeměpisná. Část druhá. Vyd. 1. Praha : Academia, 1976. 184 s. +. Česká nářečí

Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, 212 s.

Internetové zdroje:

JAKLOVÁ, Alena. K současnému stavu chodského nářečí z hlediska sociolingvistického. *Naše řeč*. [on-line]. 1. vyd. Praha: ústav pro jazyk český AV ČR, 1997, č. 2, [25. 5. 2013]. ISSN 0027-8203. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7362>

JOHÁNEK, Josef. *Žádnýj neví, co sou Domažlice*. In: johanek.net [on-line] [cit. 22. 5. 2013] Dostupné z <http://www.johanek.net/folklor/chodsko/pisne/zz.htm->

PETRŮ, Stanislav. O plzeňském zpívání. *Naše řeč*. [on-line]. 1. vyd. Praha: ústav pro jazyk český AV ČR, 1936, č. 8, [25. 5. 2013]. ISSN 0027-8203. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3071>

PROCHÁZKA, Zdeněk. *Historie města Domažlice*. In: domazlice.info.cz [on-line]. [cit. 20. 5. 2013] Dostupné z : <http://www.domazlice.info/o-domazlicich/hranicni-mesto-domazlice.html%20-%3E%20historie>

Křížové dny. In: katolicky-katechismus.cz [on-line]. [cit. 28.6.2013]. Dostupné z <http://katolicky-katechismus.cz/krizove-dny/#.Uc8R571GS1t>

KUČERA, Radek, *ABZ slovník cizích slov*. In: slovník-cizich-slov-abz.cz [on-line]. [cit. 28.6.2013]. Dostupné z <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/fertoch-fertuch>

Sekundární zdroje:

SOMMEROVÁ, Eva, 2011. *Běžná mluva v obci Bolešiny*. České Budějovice. Bakalářská práce. Jihočeská universita, Filosofická fakulta, Katedra bohemistiky.

FANTOVÁ, Tereza, 2011. *Běžná mluva v obci Sudovo Hlavno*. České Budějovice. Diplomová práce. Jihočeská universita, Filosofická fakulta, Katedra bohemistiky.

8. Přílohy:

8.1. Obrázkové:

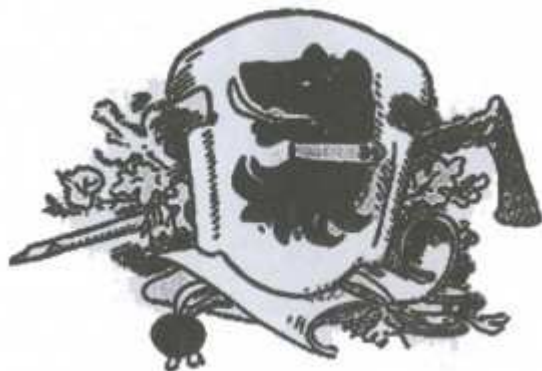
Příloha 1 - mapa Chodska

07 Chodsko – CYKLOTRASY, [on-line]. Dostupné z

<http://www.google.cz/imgres?q=mapa+chodska&hl=cs&tbo=d&tbnid=-r6a-4g8Tqmn0M:&imgrefurl=http://cyklotrasy.cz/encyklopedie/objekty1.phtml%3Fid%3D113893&docid=UafSD6K8Fb40CM&imgurl=http://cyklotrasy.cz/mapa/to113893s.jpg&w=570&h=400&ei=VRDzUOyuFlidtQb-h4CQBA&zoom=1&iact=hc&vpx=85&vpy=131&dur=1299&hovh=188&hovw=268&tx=163&ty=69&sig=117024929157000063398&page=1&tbnh=146&tbnw=208&start=0&ndsp=15&ved=1t:429,r:1,s:0,i:85&biw=991&bih=595>

Příloha 2 - erb Chodů

Plánští Chodové, [on-line]. Dostupné z

http://www.google.cz/imgres?q=erb+chod%C5%AF&hl=cs&tbo=d&tbnid=q61QrICuMPtKVM:&imgrefurl=http://www.zmeridolu.cz/clanky/sportovni-klub-policie-c_krumlov-kynologie.html&docid=A6WM1HZE0XopTM&imgurl=http://www.zmeridolu.cz/img/picture/444/znak1.jpg&w=300&h=230&ei=wBPzUI-RJ8WVtAb534CYCA&zoom=1&iact=hc&vpx=105&vpy=130&dur=676&hovh=184&hovw=240&tx=150&ty=82&sig=117024929157000063398&page=1&tbnh=139&tbnw=176&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:1,s:0,i:85&biw=991&bih=595

Příloha 3 – ukázka slavnostního chodského kroje

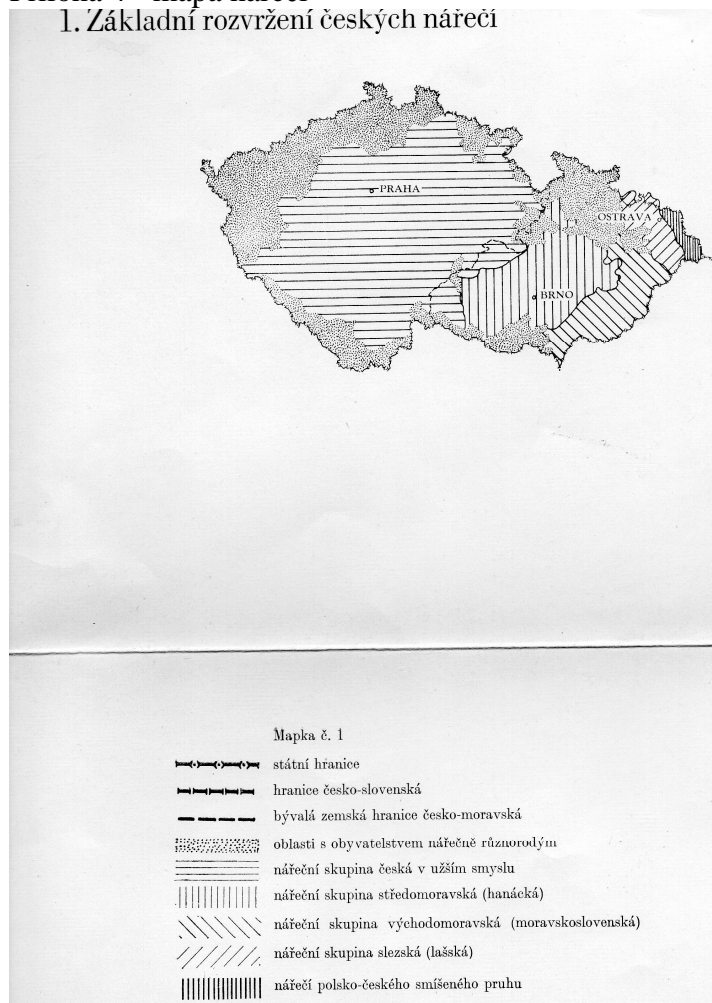

Starožitnosti [on-line]. Dostupné z

<http://www.google.cz/imgres?q=chodsk%C3%BD+kroj&um=1&hl=cs&sa=N&tbo=d&tbnid=zEaRuanD-zYOCM:&imgrefurl=http://www.ninive.unas.cz/obr16.html&docid=XysDbieNaosQQM&imgurl=http://www.ninive.unas.cz/images12-03/A-37001-2.jpg&w=252&h=400&ei=VzXzUJn6H4vE4gT5u4DYAw&zoom=1&iact=hc&vpx=186&vpy=182&dur=159&hovh=283&hovw=178&tx=103&ty=241&sig=117024929157000063398&page=4&tbnh=139&tbnw=100&start=62&ndsp=22&ved=1t:429,r:68,s:0,i:294&biw=991&bih=595>

Příloha 4 - mapa nářečí

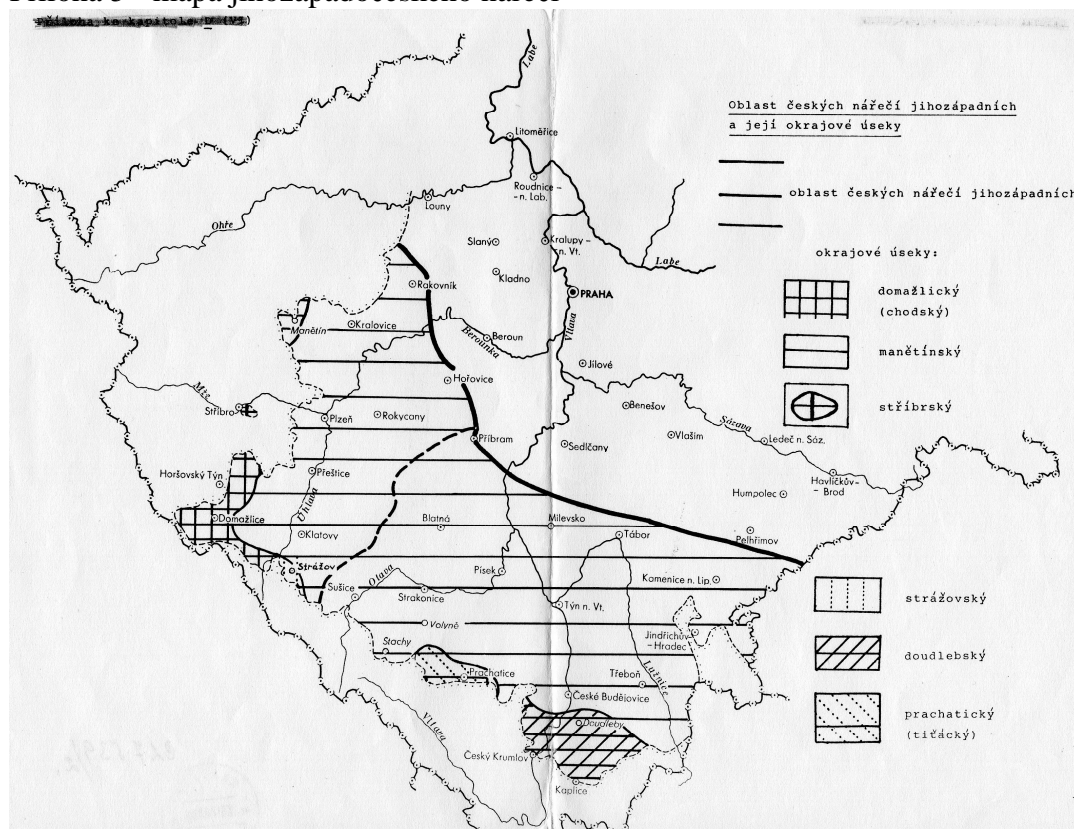
1. Základní rozvržení českých nářečí

Bělič (1972)

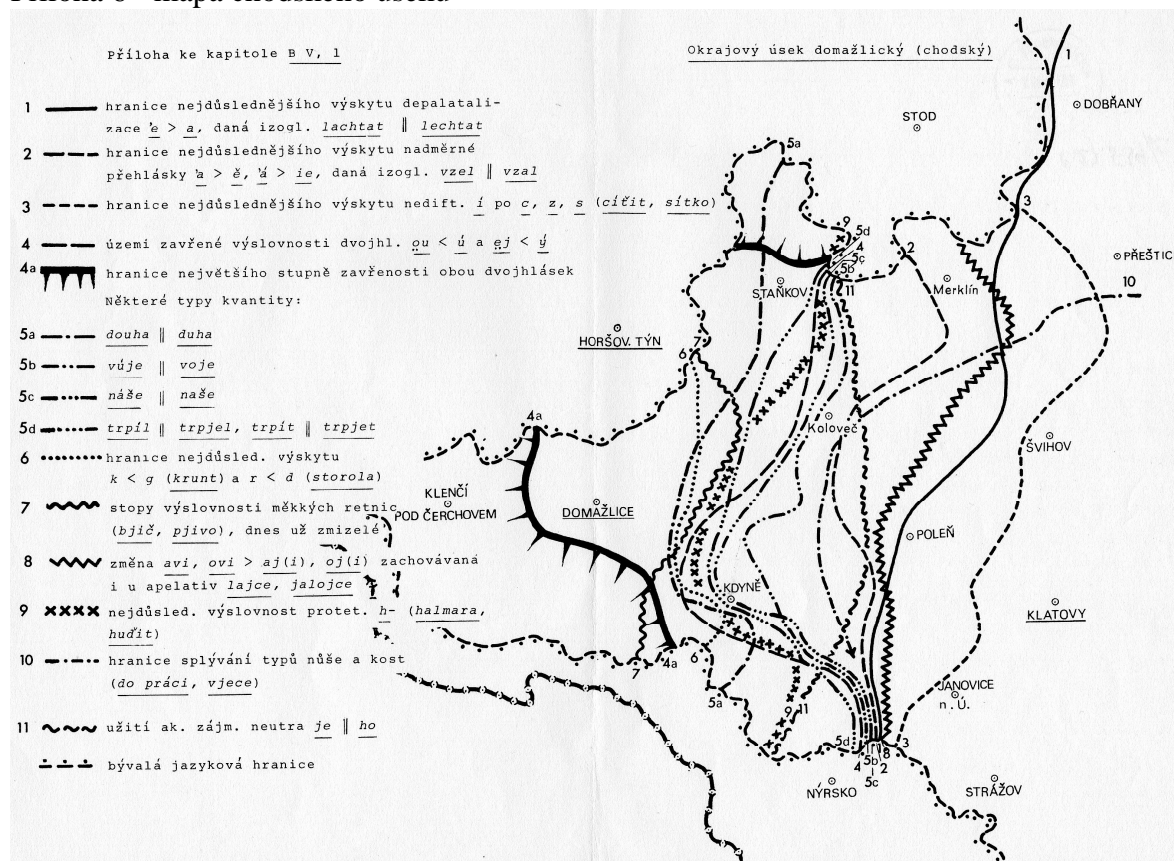

Příloha 5 - mapa jihozápadočeského nářečí

Voráč (1955)

Příloha 6 - mapa chodského úseku

Voráč (1976)

ŘEČ MÁJOVÉHO KRÁLE

Napsal J. Š. Baar pro chlapce z Draženova
ke slavnosti stavění máje v roce 1923

Řeč pobočního krále:

Poslechněte si našeho krále,
keryj mluví pravdu stále
ha moudře ha dobře vládne vám.

Králova řeč:

Bul sem král, ha dobryj král,
hale nemám jim byjt dál.
Zachtílo se lidem hněvát,
naděláli na mě klevát.

Ha mám poudat, co je to
takový babský kleveto?
Tajnost enom mužský snese,
hale babě pysk se střese.

Hdyž něco ví – tůze zkusí,
ve dne v noci klepát muší.
Vod stavení ke stavení
běhá – není k zastavení.

Po vsi muší dál ha dál,
pysk by se jí podebrál,
dyby vyřect nemohla-
co viděla u humna.

Žencký nejsou vo nic lepčí,
ty každýj klep eště zvětčí.
Hale žádná z nich by nechčila,
haby na ní povedíla
v rodným statku zahrada,
co dělála za mlada.

Šak nebuli starý iní,
než sou cery, než sou syní!

Bul sem král, ha dobryj král,
cák bych tera zapíral:
rozkvest muší každá růže,
žádná lásku nepřemůže.

Přemoc nebylo v mý moci
haby v pěkný jarní noci
nechodíli chlapecí k holkam
na sady ha ke komůrkam,
haby milou nevoláli
ha teký jí nelíbáli.

Trpíl sem to, to má vina,
ha na to už se zapomíná,
že nebuli starý iní,
než sou cery, než sou syní.

Teky voni líbat chtíli,
teký voni rádi míli.
Tak je tomu – moji milí,
děti se Vám potatili.

Ha íčko je plno hádek,
co pryj je to za pořádek,
hde pryj zvoztál staryj král,
haby tuto zakázal.

Žádným z králů – co jich bulo
milování nepohnulo.
Ha každýj - bul-li dobryj král –
milování mladym přál

Ha říkal, že z hubiček
není eště Kubíček.
Ha dyby bul – jaký fraky,
cák nepotřebujem vojáky?

Proto říkám v poli, v lese,
hdyž ste mladý milujte se.
Vodou hutečou Vám leta,
nehužili byste sjeta.

Ha divit se může
enom stará podšitá kůže.

Bulo dycky ha bude znova
kúldokola Dražinova,
že se mladý budou líbat,
ha já že bych je měl hlídat?

Sou tu holky jako kvítí,
voči se jim enom svítí.
Chlapcí, nedivím se Vám,
dyk já bych je líbal sám.

Habych Vás šak přece stísk
ha babám se netřís pysk,
nařizuju ze svý moci,
haby navečer ha v noci
nihdo nekrád hani nebrál,
zakazuju, habý žebrál.

Ha hdyž se chlapec s dívčí sejde,
ať ho milování přejde.
Dá-li pusu mezi vrátky,
muší jí hned dostat zpátky.

Ha hdyž něhde na zahrádce

veme pusu při šarvátce,
teký si jí nesmí líbit nechát
ha s vrácením muší spěchát.

Bul sem král, ha dobryj král,
tuten zákon sem vám dal.
Ha hdo neposlechnout zkusí,
do kriminálu jít muší.

Proto – mladý – mých slov dbyjte,
tuten zákon zachovyjte.
Tůze těžkyj pro vás není,
můžete byjt spokojený.

Báby budou zase klepát,
hale mušíte je nechát.
Jim se pysky třesou lehce,
žádnýj huž je líbat nechce.
Dívají se na sjet z rubu
ha mají pořád volnou hubu.

Táty, mámy nechte kázat,
šak pomůžou ruce svázat,
haž to bude mušet byjt,
ha potom máte svatýj klid.

Bul sem král, ha dobryj král,
možná, že neburu dál.
Hale i hdyž moc má zhyne,
tuten zákon nihdá nepomine.

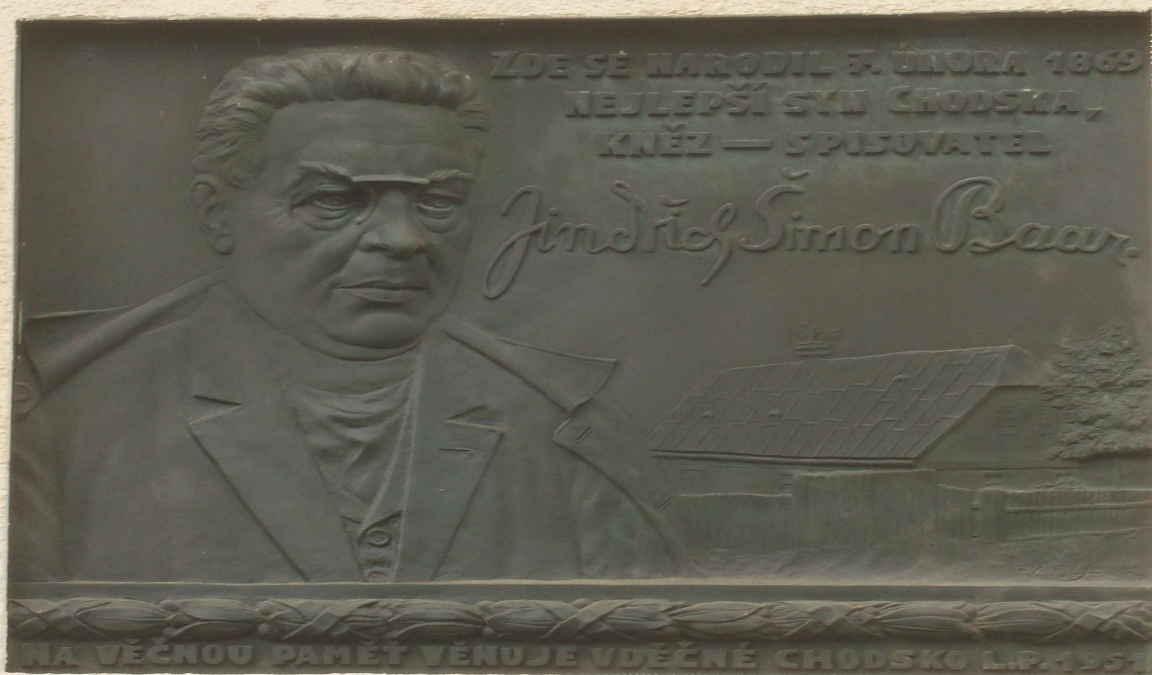
Tyto Baarovy žertovné verše celkem nikdo neznal. Baar si prý vymínil, že představitelé dražinovských chlapců v roce 1923 (Sladký a Příbek) to na něj neprozradí. Teprve v roce 1983 je Baarovu památníku přepsal z opisu Pavel Příbek z Draženova.

Příloha 8 - pamětní deska na rodním domě Jindřicha Šimona Baara v Klenčí pod Čerchovem

1 **8.2. Textové:** (My potřebujeme jenom to nářečí. Větev mojí rodiny pochází od Domažlic, tak
2 jsem si vybrala právě chodské nářečí.) *od domažlic kerípa vsi (Z Osvračína, Forstů) to je širší*
3 *chotsko, vono to nebilo jako chotsko takové tak se ptejte nebo (vy tady žijete celý život?) já*
4 *sem se tu narodila a diž sme bili diž sem chodila do obecní školi tak nás zabral hitler múžu to*
5 *řikat aš g draženovu tam bil culand hraňice mi uš sme do domažlic nesmňeli neš na propusku*
6 *grénšen a nosili sme do školi neska to ti d'eři jako nepochopí no jenom kroj a dřeváki na noze*
7 *a bilo nás ve škole neska asi padesád d'eři a náz bilo moc protože za válki tu bilo osm třít a*
8 *nechodili do mňešt'anki tak tam bila plná chotba řich dřevákú no ale nič jiního sme nemňeli*
9 *neš tenkrát bili sme s tím jako spokojení protože sme nič jiního nevid'eli v pjetaštiricátim diž*
10 *bil potom převrat tak sem šla do šestí třídi do mňešt'anki jo to eš'te sem vám neřekla mi sme ti*
11 *štvrtou a pátou třídu mňeli němkini učitelku a bil tu takí českí učitel a ten má támhle jestli*
12 *puđete von se menuje čáp tak ten učil a mi sme mňeli němkini učitelku tagže sme mňeli neska*
13 *sme na ní zanevřeli teda na němce tak sme f tom nepokračovali ale normálne nám ta němčina*
14 *neđelala potíže jo protože sme mlínc vedle to bilo německá vesňice mi sme jako mluvili no*
15 *tudleti ukazovací německí zájmena diž vid'im že se to vnučka učí uš mi to d'elá potíže ale bilo*
16 *to tak samo sebou ale nepokračovali sme f tom pjetaštiricátim sem začala v září ruštinu tagže*
17 *němčinu ruštinu neumim nič anglčtinu tu se učí vnučata to neumim aňi slovíčko a sme*
18 *spokojení s tím co umíme líp no tak tahle to tu na chotsku bilo já nevím a i ti naše m'emi*
19 *nosili jenom kroj a neska už sou tu jenom dvje tetki kerí ho nosí k večeru bude f kapli mše tak*
20 *ti ho nosí řem bude vosumdesát já uš jen tak na pouť a na takoví slavnosti*

21
22 *Kdopa ste (No my jsme z Písku, ale rodem z Osvračína, já jsem rozená Forstová, řech je*
23 *v Domažlicích hodně) tadi sou taki forstovi (Tak proto jsem si vybrala, že na bakalářskou*
24 *práci budu analyzovat chodské nářečí. My potřebujeme jen abyste nám něco řekla, cokoliv) to*
25 *víte tak pod'te dál já nevím co biste rád'i (Vy tady žijete celý život?) no tadle vedle já sem se*
26 *přivdala ve třiceři protože manžel bil zavřenej kdiž sme spolu chodil bil votsouzení na*
27 *dvanáct let a bil sedum let a tři mňesíce v jáchimovje a diž se vrátil tak se vrátil f srpnu a f*
28 *prosinci sedmího prosince sme mňeli svadbu tak sem se vdála v sedmapadesátim roce (A*
29 *pracovala jste tady celý život?) ne bilo to rúzní já bila doma na hospodárství furt tak sem*
30 *chodila do školi tudleto bila stará škola tam sem chodila do obecní potom sem chodila do do*
31 *mňešt'anki do domažlic to eš'te nejezd'il autobus tak sme chodili každí den ráno to bilo přes*
32 *pjet kilometrú do školi a to sme mušeli uš v šest hod'in uš sme mušeli bít na cest'e a spátki nám*
33 *to potom trvalo dlouho to sme potom d'elali volovini bilo to pjekní d'ectví protože sme si*
34 *nahráli neska tadi nevidíte žádní d'eři po fsi mi sme od jara uš sme hráli kulički potom sme*

35 zase káču a furt sme bili na fsi a do školi sme chodili f dřevákách eště tadi dicki se nám to
36 smíchalo a dole a klouzali sme se f dřevákách a to sme tagle eště užívali no a tæm sem
37 chodila potom tři roki do mňešťanki a to bila dífčí a chlapecká a diž sem chodila do první
38 mňešťanki to bilo právje f tom roce devjetatřicátim a to náz diž sme šli tenkrát f březnu na to
39 jejich psí počasí takovej sňech padal a mi sme si misleli že nepudeme a potom jedna tadi bila
40 známá tæki vona tu bila četnická staňice a její jako vona to bila jejich céra ta chodila tadi do
41 školi a přišla a říká taťček říkal že mají se fšichní dostavid do svých zamňestnáňí a mi
42 mušíme taki do školi kvúli tomu počasí a vono to bilo mi sme přišli do domažlic mi sme přišli
43 dlouho a diž sme přišli tadi k tomu nádraží na to vlakoví tag zrovna vjížd'eli vjížd'eli na řech
44 motorkách v řech lodičkách vjížd'eli do domažlic a mňeli namířeno mi sme se jich báli a přišli
45 sme už dlouho do školi sme nevjed'eli estli máme jít nebo ne a diž sme přišli do školi tak už
46 bila mňela zrovna paňí ředitelka mňela už hodinu uš se učili a stála u okna a plakala zrovna
47 ti vojáci do řich domažlic a tak řekla a mi sme chodili v tuřech šatech mi sme jiní šati nemňeli
48 a tak řekla víte co bilo zatopeno takoví železní kamna dali sme židličky vokolo sundali sme si
49 zást'eri a šátki a tohle sme to usušili bilo zatopeno a vona diž to uschlo řekla voblečte se a
50 d'ete domu to bil takovej velkej smutek a potom diž sem přišla ze školi tak naši mňeli
51 hospodářství nu tak sme mušeli d'elad doma a potom diž začli komunisti tak voňi chřeli do
52 jezedé a mi sme nechřeli jít tak napřed vzeli bratra ten bil vo tadi nám vzali z hospodářství
53 bratra že muší ňekam do práci a von diž nechřel jít tak potom přes kární tábor je vzeli a mušel
54 jezdit na statek do domažlic chřeli furt abich ja sem jezďila to chodili furt kolem abich já sem
55 chodila do škodofki diž sem nešla máma řekla tebe nepustím vona mňela bércoví vředi a
56 tenkrát sme zrovna dojili pjet kraf ručně se dojí já nemůžu si sednout pot krávu tebe já už
57 nepustim diš sem nešla potom k večeru diž sme přišli s pole tag bil pro mňe četník že mám
58 nastoupit do tí škodofki a máma si sedla a sundala punčochu a můžu ja todleto d'elat a vono
59 to je voškliví ti bércoví vředi mňela zrovna votevření von se tak ňák lek ten četník a přišel na
60 ten národní víbor a říkal mušíme volát sanitku tí paňí ňemcoví mi sme bili ňemcovi za
61 svobodna ta bude mít votravu a vona přecedovo žena u nás sloužila jako diž bila svobodná a
62 říkala ňikam nevolejte protože vona uš to má dlouho nu ták potom přestáli se mnou ale diž
63 sme nechřeli do toho jezedé nu tak potom voňi nás přinuřili nu tak se do jezedé dali ale potom
64 zase diž voňi vůbec neplatili v jezedé ňic tæm nebilo vůbec ňic tag zase to rospustřili a voňi si
65 ud'elali sví jezedé a tæm nahoře u vilímkú bil nejvječí dvúr toho zavřeli toho sedláka a je
66 vist'ehovali mámu z d'etma vist'ehovali do támle ňekam za mňelňika tæm si ud'elali takoví malí
67 jezedé ud'elala se voňi sami ve stodole si ud'elali stáj tadi si ud'elali koňskou mašťal jó voňi
68 mňeli íčko dvoje koňe tadi u nás tadi bili ale u manžela mušský chodili do práci a ženské

69 *chodili do jezede a ke koňum nebil žádnej potom von diž tadi všichňi zavřeli tátu bil*
70 *vodsouzeňi na vosumnáct let a ten tam šest a púl roku tam šest a tři mñesíce bil a tám umřil*
71 *tak potom máma šla poslala žádost diž manžel je to bilo fšechno špatně ale potom tam manžel*
72 *bil sedum let a tři mñesíce a potrebovali kočího tak si ho potom nák vyžádali potom přišel*
73 *domu tak potom diž přišel domu nu tak potom diž přišel domu f srpnu tak f prosinci sme mñeli*
74 *svadbu jenomže já sem bila v tí dobje já sem potom chodila na brigádu diž bilo jezede já sem*
75 *nemñela žádní pozemki ñic já sem tak mñe pustili na brigádu a chodila sem do*
76 *hospodářského družstva a to víte tam sme přehazovali na řech sejkách vobilí tám sme bili*
77 *fšichňi za takoví to tam bil z havlojc mlinář za trist ten tam ekli bil za trist a vono to*
78 *neutíkalo mi sme říkali pane králík kolipa je hodin vod osmi do štír zima tam bila v zimě a*
79 *tak sme vlastně hodinky placatí dicki je vitáh a díval se a říkal voni vám ti štiri hodini furt*
80 *nebili a to to neutíkalo a von potom říkal vi mñe budete mušet koupit novej kabát diť já uš*
81 *mam celej prošoupanej a íčko to leť íčko je ráno a polodne a večer a pondělí a uš je neđele*
82 *nu tak tam sem bila na tí brigád'e já sem potom se rostonala a dostala sem záñet sítnice tak*
83 *sem šla g doktorovi a hnet sem mušela do plzňi na kliniku a po roce na tí posutkoví komisi on*
84 *mi tam zařídil zařizoval na tí klinice očňi to tu nebil v domažlicích ešće vočňi doktor bil tam*
85 *zrovna doktor kozina ten bil ze stráží a ten to zařídil hnet mušíš do nemocnice já sem řekla*
86 *diť já tadi ñic nemám ale vopravdu sem mušela slíbit že zejtra přijedu hnet tam do tí plzňi a*
87 *marodila sem rok s tím a za rok na tí posutkoví komisi řekli diž nemúže do prachu aňi do zimi*
88 *tak mñe chřej dáad do dúchodu vón tam bil taki ten doktor kozina přitom a řekl na to je ešće*
89 *přece mladá tak si mñe vzél tam na kliniku do plzňi kde sem bila zamñesnaná jako pomocná*
90 *síla a přitom sem se tam léčila a voňi teňkrát viházeli fšechni řádoví sestri tagže tam nemñeli*
91 *viškolení tag bili takoví kurzi potom sem šla do kurzu na sanitárku a tam mñe přihlasil zase*
92 *von a po púl roce sem jako dostala visvječení na tom vočňím sem bila tři roki a potom sem šla*
93 *na d'eckí jako sanitárka a potom se se tám vocad' vdala a tadi nebilo ñic tak sem tam zústala*
94 *ešće zamñesnaná protože tadi d'elali zadarmo první léta mñeli jen ñejakí naturálie žádná*
95 *dovolená tak sem tam bila ešće jako potom.*

96
97 *(žijete tady celý život?) celý život celej život dicki se říkalo celej život tadi žiju jo nu tam*
98 *zostavam f kičvje a copa ešće mæm dvje d'eři štiri vnučki a pravnoučátka nu chlapečka a*
99 *holčičku nu tak ta je má nejvječí radost' víte (a kde jste třeba pracovala?) já sem pracovala*
100 *v hodeře šila sem košile celej život a potom sem uklízela na zzn tadi jak sou ti síla a pak sem*
101 *se vrátila znova do hodeti a tam sem bila mařenko no do třiasedmdesáti let no tak to bila*
102 *moje práci vod štrnácti let sem bila v hodeře žehlila síla s kraje šila a potom žehlila vod*

103 *štrnácti to víte autobusi nejezdili tak sme jezdili na kolach no na vodpolední žádnej se neptal*
 104 *můžete nemůžete prosťe a jezdili sme a práce se nam líbila diž sem višla ze školi teta se mňe*
 105 *ptal kampa pudeš d'elat já řekla do hodeti tæm hraje muzika a bilo to dechofka a bila ta nu*
 106 *tagže takovej je muj život (A slavíte taky nějaké svátky?) nu slavili sme fčera mí narozeňini u*
 107 *náz bilo to tæm fšechno sin přijede ten je ženatej u bud'ejovic (Tam studuji v Budějovicích*
 108 *zrovna) v zlivi je ženatej nu tak to fšechno přijelo mňeli sme tæm i ti d'eťički no tak sme taki*
 109 **slavili jinak co se tadi slaví tak to je híta coš je jako pouť to je f srpnu híta znamená jako**
 110 **nášťeva to se tomu tak říká chotská hejta to je kdibi sou chotskí slavnost'i pak se tadi**
 111 **slaví co boží t'elo to bude f červnu to bude druhího června to je církevní no copa se tu ešťe**
 112 *slaví mařeňko pouť akorát ale mi nedáváme žádní moderní mena víte mi dáváme mařeňku a*
 113 *jiřiňku akorát f bud'ejovicích maj kamilku a klárku a tuto je tomášek a mařeňka tadi akorát*
 114 **hodně lid'í chod'í f krojích do kostela já celej život tahle chod'ím a dole taki maji kroje na ti**
 115 *slavnost'i tadi vlastně funguje soubor chotskej mrákovskej její muž hraje ve vrchovance to*
 116 **je dechofka a pak tadi hraje dudácká muzika d'eťički tadi mají souborek chod'í spívat a**
 117 *tancovat mi máme soubor národopisní soubor mrákov (Tadi to hodně žije.) tadi hodně f*
 118 **mrákovje tadi v mrákovje to je jako dolní chotsko a pak f postřekovje to je zase horní**
 119 **chotsko a tam mají taki národopisný soubor (Tam se ještě chystám do Postřekova.) nu**
 120 *určíte d'ete do postřekova tam d'ete tam budou i takoví výraznější i víc jako mluví nařečí*
 121 **tadi se mluví taki ale tam je to takoví výraznější tet' ale tadi moc lid'í nechod'í von spíš**
 122 *sou íčko ešťe zalezlí vevnitř kostel neska bil ráno a potom je aš k večeru neska sou křížoví dñi*
 123 *to se chod'ilo kdisi do polí to sme chod'ili do polí k vodi a u každého kříže sme se modlili nu*
 124 *tak to bili ti křížoví dñi sou íčko a co ešťe maruško teta krisálouc ale ta má jenom kroje ta je*
 125 *jenom vokazovat*
 126
 127 *Protože f tom nič neňi takoví koledování bud'te ráda že se vám to smazalo (To právě nejsem,*
 128 *protože já to nemam ted' z čeho analyzovat.) vona nemůže ejčko to napsat tak jí mušíme to*
 129 **řect zase něco jak sme bjehali po fsi a já že sem cht'ela potom řév jak sme se kúpali**
 130 **fšichňi jeden po druhém f trokách v sobotu dicki a jaké sme zdraví proti t'em co chod'í**
 131 **ešťe do t'ich ribňíků a ešťe támle gdo ví kam ešťe chod'í do němec se kúpat je to pravda je**
 132 *to pravda nu (Tak si prosím na něco vzpomeňte a já už pojedu) pod'te s náma pomálu mi*
 133 **pudeme pomálu kdepa ste se tu zase vzéli íčko kdepa ste ve škole (Ale chtěla jsem vyfotit**
 134 *toho čápa na zbrojnici.) zesdola tæm mu kúká hlavička její tak tæm sed'í diž pudete*
 135 **zezdola uvidíte jak tak sed'í jak jí kúká za krk kúsek hlavi (Tak to jdi vyfotit zezdola.) jo**
 136 **chod'ili sme po fsi holt navečer k večeru napřed sme celí den mušeli furt něco d'elat to**

137 **sme nemohli jít jenom tak někam ale potom sme chod'ili po fsi chlapci teki a zlobili nás**
138 **rosvazovali nám fjertuchi a tén a spívali sme ale hlavne že sme spívali mi sme chod'ili po**
139 **fsi a spívali neska bi to bilo pro blázni f dřevjenezch pantoflých a nič jiního sme neměli**
140 **na nohi to se nebilo abi íčko se bjehalo furt ve všech nich třícech možních to se chod'ilo f**
141 **dřevjenezch pantoflích nu a potom spívali sme íčko to žádní nebude umňet spívat protože**
142 **maj tuti trágli a višt'e f uších furt něco mají f uších a tén ale jenomže sem řekla mi sme**
143 **starí že sme hluchí a drobet uš slepí nevidíme ale mladí ti nebudú íčko co nevid'et hluchí**
144 **i slepí protože fšechno musí jít na tén a to je z héj takoví ti lágle já to nemúžu poslúchat**
145 **co je to za elent to je strašliví elend diť ten a potom co kúkají do tich počítačú a já tæm nič**
146 **nevid'im vono potom to ví že ne já říkam já nevím a budou slepí i hluchí i hluchí protože to**
147 **fšechno maj pušt'ení já nevím jag dicki a bjehá jim to tam červení a zase žlutí a úplne na**
148 **voči to vůbec nebudú vůbec vid'et aňi nu to ešt'e mi sme teda proti tuťim dost zdraví**
149 **chod'ili nebo chod'ili sme do chřástek v zimne to se chod'ilo diž bil sňech to bili dífčata**
150 **chod'ili do přástek a chlapci potom přišli na hítu tæm se paličkovalo nebo kriplovalo jak mi**
151 **sme říkali diž sme tu bili toho mlínci nu a chlapci přišli potom hítu a ud'elali štombál**
152 **zhásli nebo vzeli nám ten jak sme kriplovali tu palici a hod'ili to do lože a mňeli sme to**
153 **celí smotaní nemohli sme to potom rosplést nu takovího hlúpusti nu tak tam nič neňi to**
154 **nemúžete žádnému povídat tohle aspoň se tæm zasmňejete jak si to řeknete takoví dvje**
155 **bábi kerim bilo devadesát let mi tuto fšeckeri řekli (Jo to určitě.) řekňete takoví dvje bábi a**
156 **šli do kapli jen to řekňete jen to řekňete a ti mi to říkali co d'elali diž voni bili mladí a užili**
157 **mi sme mňeli pjekní mlád'í tuti žádní mlad'í nemaj ti nič neužijú ti jenom maj tuti drahí**
158 **ti támhle tén a televizi a samí reklamami to se nedá nič d'ílat mi sme sed'ili pjekne po**
159 **kopečkách povídali sme si navečer tudli bili takoví kládi za prvňí republiki možné ešt'e za**
160 **ňemecka taki mi sme potom bili f ňemecku víte mi sme nebili f protektoráte (Vás přisoudili**
161 **k Německu jo?) mi sme bili jo mi sme mňeli támle než diš se do do domažlic tak přet**
162 **ražnovem diš se jede tak přet ražnovem bili hraňice tam bil culant tam bil culant a uš**
163 **sme nemohli dál to sme chod'ili načerno tehdi vzeli sme si třebaz hrábje obešli sme to**
164 **takle po poli a šli sme do mňesta teki sme šli jednou na jarmark já si pamatuju z helenú**
165 **řezňikú sme šli na martínský jarmark a šli sme přes kámi jak to bilo táhle hu újezda a**
166 **potom sme spátki svítlo svítíl mňesíc a tak sme se mušeli dívat jak se tám pohibujú**
167 **dobří jak se tám pohibujú jak se vihadlovávali jak se tam vihandlovávali tak sme potom**
168 **až se ten ustálo tak sme potom přešli mi sme chod'ili načerno no no copa něco špatne (Ne)**
169 **povídáme fšechnú pravdu fšechnú pravdú jak to bilo (To vůbec nemúžete povídat špatně.)**
170 **ešt'e sem vám chťela bili tandle kládi a u mercú támle vzadu támle bili muzikant'i bili**

171 *muzikantíi každej den se tu navečer hrálo* **támle u berlematoušú pod lipou tudle jak se de**
172 **do klenčí hnet tu pot silnicí je tu taková velká lípa tam je bívali klevočaňi navečer dicki**
173 **hrávali a spívalo se a hrálo a toto bilo tuze pjekní íčko nemůžou hrát protože cht'ej**
174 **koruni tenkrát nepotřebovali** *nič tenkrát se hrálo a vono bilo ale tagle ři chlapci hrávali*
175 *sed'ili sme na kládách a povídali* **to bila jiná parta tæm bili ři klevočaňi zaplat'it no a**
176 **tenkrát se ne** *nič a bejvali šramle a neplat'ilo se teki* **nič kúpoli se muzikantúm pivo a**
177 **voňi bili spokojení šraml to je jako íčko se chod'í na čajé né a mi sme chod'ili na šraml to**
178 **tæm řekňete voňi nebudú vjed'et co to je** (No to určitě ne.) *šraml no tam tak hrála muzika*
179 **říkám jako ti to sou ti čajé to se chod'ilo já sem to řekala pánski uš jako že chod'í jó nebo**
180 **na čajé nebo na diskoteki a mi sme chod'ili na šraml hráli muzikant'í jenom za pivo**
181 **nepotřebovali** *nič íčko musí každí mít hnet hromadu řisíc a a je to takoví holt* **ňákí já**
182 **nevím co to nesmaš to** (Tohle už ne.) **ať druhí den znova nepřídete a nebudete cht'ít**
183 **znova něco povídat** (To už ne, ale je to zajímavé.) **to nás napadne něco jiního třeba zase**
184 **mi toho víme hromadu jenomže dicki si toho nespomenem** *na to nespomenem uš sme starí*
185 **už to hnet nespomenem třeba spomenem až díl až doma sme spomňeli aš sme starí jo**
186 *devadesát let řekňete šraml budete vjed'et co to je a voňi né jim to visvjetlíte* *mušíte že to*
187 *je bikbít a že se tu kriplovalo tak ale bikbítu to bili pjekní písnički takoví do tance víté to bili*
188 *to nebilo tuten rámus* **to hráli polki a valčíki pjekní to bilo potichu nejčko jak to tak je**
189 **elent to hráli třeba jenom dva muzikant'í nu dit' jo a přitom stačilo íčko je elent íčko to neňi**
190 **možná posouchat kdepa si bila heleno**

191
192 (To víté po tom tvrdém bolí nohy) *no ale nohi a koleno mňe bolí aš tadle páteř taki já d'elala*
193 *řeškou práci d'elala v jezede ne no a před sme bili já sem se vdala na vjetčí statek nu ale*
194 *jenomže sme asi hospodařili než dva roki a začala jezede potom sme d'elali v jezede né æ mi*
195 *d'elali teškou práci v tom jezede taki nu d'elala sem do sedumdesáti let nu potom uš sem jako*
196 *přestála uš sem dostala v padesátipjetí dúchot uš jo uš sem* *ňák to víté tenkrát sme mňeli d'eti*
197 *sem mňela aňi žádnou mateřskou sme tenkrát nedostávali* (Ano ta nebila ano.) *nič to sme*
198 *nedostávali to sem bila šes ned'el sem bila doma a uš sem chod'ila do práci a babički chováli*
199 *d'eti mňela sem dvje d'eti jo mám teda* (A kolik máte vnoučat?) *štiri každej mají mňela sem*
200 *dvje d'eti každej mají dvje jo doma mám sina ti si postavili jo já zustala zařim f staršim*
201 *baráku jo a mladej sin si postavil jo ti mají novej barák no a cera je v plzňi jo* (Tak to máte
202 veselo.) *jo jo jo jedna se bude vdávat jo* (Já myslela, že máte nějaký děti jako malý a máte už
203 velký.) *no vnučki jedna se bude vdávat a vona uš se rok vono uš jí bude taki třicet letos ne ale*
204 *vono voňi uš spolu chod'í asi vona si bere němce tagže ale mají postavili uš si barák tadi*

205 *v domažlicích už maj postavenej barák už bidlí rok už bidlí f tom baráku tetka se budou brát*
 206 *(Tak alespoň se Vám neodstěhuje a zůstane nablízku.) no no no no a ta druhá bude doma tí*
 207 *d'elají mladí nahoře bíť nahoře voňi ta voňi nemňeli dod'elanej voňi ho nepotřebovali voňi*
 208 *mňeli dos velkej bit ne mňeli každá svuj tak nepotřebovali nu tak ten nahoře bit nedod'elali*
 209 *tetka ho dod'elávají a ta se bude taki vdávat a ta vostane domu (Tak budete mít hned*
 210 *pravnoučátka) jo jo jo jo jednæ už má ta co se bude vdávat už mají už mají už jí bude rok taki*
 211 *nu nu ch'eli dostavjet barák ne tak až dostaví barák tak tetka se budou brát jo tak sem vám to*
 212 *řekla*
 213
 214 *(Je to anonymní, bude slyšet jen Váš hlas nemusíte říct ani kolik Vám je let odkud jste.) mňe*
 215 *už bude osumdesátosum (Tak si vzpomeňte, třeba jak jste vyrůstala.) já nespomenu na ti místa*
 216 *a nevím co bich væm řeklá (Tak kam jste chodila do školy, sem do Domažlic?) ne ne ne ne já*
 217 *sem chod'ila já sem s újezda s chockího újezda ne a vdaná sem tadi jako ve vedlejší vesnici jo*
 218 *æ já chod'ila ešće do obecí u nás f újezd'e sem chod'ila do školi jo sem alé já sem do domažli*
 219 *potom chod'ila jenom jako bila hospodiňská škola jo do hospodiňské školi sem sem potom*
 220 *chod'ila do domažlic jo ale tagle sem chod'ila než do těch štrnácti let jo nu a potom už mňe*
 221 *bilo asi sedumnáct nebo osumnáct mňe bilo tak ňejak sedumnáct potom sem chod'ila do*
 222 *domažlic jo tenkrát ešće za nás ňic nejezd'ilo žádňi autobusi ne tak mi sme s újezda chod'ili*
 223 *pješki aš sem do domažlic do školi ne nu tak naši mňe jako nedali ne že to dlouhá cesta*
 224 *dlouhá cesta já bila taki drobnejší a tak mňe sem nedali do mňešťanki jako ne tak sem*
 225 *chod'ila nejdříf do tí obecní a potom sem chod'ila do tí hospodiňské jo nu a to bil neš jako*
 226 *jeden rok jo sem sem chod'ila to už sem bila starší už sem jezďila na kole potom no (I v zimě?)*
 227 *ne v zimě ne v zimě ne v zimě ne to sem já sem tadi potom v zimě bila f internátu abi sem*
 228 *nemušela chod'it jo tak pře zimu sem bila f internátu to sem jako nene to ne ale sme mušeli*
 229 *pješki to sme nemňeli aňi auto nemňeli ešće ňic no (Tak mi moc děkujeme za vaše vyprávění.)*
 230
 231 *Ježiši to ne (Já to potom musím pořádně analyzovat, píšu na to bakalářskou práci protože tady*
 232 *mám předky. Jak se jmenujete?) tak já se menuju Krejčová Marie (A je vám let, přibližně?) jo*
 233 *teť mňe bude f červenci sedumdesátštiři a pocházím teda s toho klenčí f klenčí sem se*
 234 *narod'ila kdiš mňe bili tři mňesíce tak mňe přinesli do trhanova aš taťínek tæm d'elal*
 235 *přednostu na zastáfce a tæm mňe přinesli jako mimino a vot tí dobi sem tæm bila do rokú*
 236 *hódne hódne dlouho a vocad' sem se vdávala aš mezi kvúli bitu sem se dostala do postřekova f*
 237 *tom postřekovje to bilo taková zajímaví protože tæm sem vopravdu tagle dost pochiřila jo voňi*
 238 *mňe tæm hnet začli fšichňi říkat teta mňe bilo osumadvacet let a začli mňe říkat teta a kdepa*

239 *íčko ňáká bába de vokolo ňáká teta to ste vi prej paňi hatouc vono se tæm řikalo u hatú f tom*
240 *baráku co sme bili jo sem mislela pro boha mñe bilo osumadvacet let a d'eti mñe tadi řikají*
241 *teto tæm se tak řikalo fšecho jo nu a potom ta jedna vedle mñe s tou biste mñela mluvit*
242 *sousetka moje ta teda fakt mluvila hódñe hódñe hódñe chotski a ta dicki řekla diž budete mít*
243 *dlouhou chvíli příd'te taki hítu diť já sem si mislela já sem s toho trhanova lecos vjed'ela teda*
244 *jo příd'te hejtu nemáte co d'elat příd'te hejtu nu tak mñe napadlo že je to asi na nášťevu já*
245 *jako sem vopravdu řech slof tolik nepochiřila ale diž se dáme do toho tadi se ženskejma tak*
246 *vopravdu hodñe takle ešťe používáme ti chotskí teda tahle to víte diž potom ja přiřla tåndle*
247 *muj muž bil vod beneřova s beneřofska a diž sem přiřla a votevřela sem tæm pusu tak*
248 *pochopitelñe hnet řekli a tadi je řumava nebo chotsko tak řumava to nebila to je jasní tam uř*
249 *zase mluví jinak to spíř to chotsko a chitla sem se fřude prost'e tuřim tuřim tuto tuto to se*
250 *mñe strařne prost'e smál ten kamarát mužovo dicki řekne maruř řekñi to ešťe jednou nebo diř*
251 *si telefonujeme tak řekne copa tuto copa tuto a dicki řeknu d'elej si ze mñe blázni no tak já*
252 *nevím možná že je to maličkost třeba pro vás vi biste potřebovala voprafduckou voprafduckou*
253 *chotku biste potřebovala jo (Vy také pěkně mluvíte, pochytila jste.) ne depak f tom trhanovje*
254 *uř sem tak jako řiká spanšťela spanšťela jo protože tæm bil ten lomikar a to víte bil pán velkej*
255 *a mi sme jako já neř sem řla do dúchodu tak sem řla s toho zámku do dúchodu sem tæm*
256 *d'elala pokojskou ale vona to bila řkola f přírod'e tæm jezďila sokolofskou je jezďili d'eti na*
257 *čerstvej vzduch a sem mñela kamarátku každá sme mñeli svoje patro a dicki diž sme bili tagle*
258 *hotovi po řich chotbách na pokoje sme jeřte nesmñeli a tæm spali d'eti ešťe tak sme nejďříf*
259 *dod'elali dolejški a pak teprve diž d'eti řli do učeben dolú tak sme d'elali ti pokoje potom tedy*
260 *a dicki diž sme bili hotovi tak tæm bil velkej ten sál kde bili kde vopravdu bil lomikar a kde*
261 *bili ti hrabjeňki s řema velkejma sukñema řustícíma jo a mi sme tæm dicki čekali neř se to*
262 *probudř fčecko a diř sme mñeli chvíli čas ne a ta bila strařne taková jag bich řekla mñela*
263 *bujnou fantaziji ta kamarátka co se mnou tæm d'elala diř sme sed'eli tag dicki se zamislela*
264 *zasñila a řiká marije slišiř to jak tadi teřkon tadi přeřla ta hrabjeňka slišela si jak řustili ti*
265 *sukñe a mi sme já sem se bála skoro poudám mlč vona se menovala vendula a já povdám mlč*
266 *já se bojím a teř sme koukali gde se bude votevřrat ňáká klika gde ñeco bude gde tæm ñegdo*
267 *to bil fak sál gde gde pořádali ti plesi řech prost'e řech hrabat jo a ti hrabjeňki tæm bili to víte*
268 *von bil lomikar vi ste řtudentka tak vi patřične víte gdi lomikar bil v kerích letech to uř moje*
269 *pamñeť trořku neten to je možná ňákejch řtirista let estli se nepletu nebo ešťe víc (To bude*
270 *déle.) tak to bude ešťe víc ešťe víc tu mñela velkou fantaziji kamarátka moje jako dicki a já*
271 *sem se tæm ñegdi i bála diž marodřila nebo jí dali na ňákí jiní to tak já sem se tam skoro f tom*

272 *sále bála estli se tæm ñegde nevotevře a ten nákej strejda lomikarovic si tæm nepřide víte tak*
273 *sem si mislela pane jen sem pod' d'etku já ti dám já nevím co bich vám ešte tak řekla.*
274
275 *Muj souset je přímo vedoucí souboru (No vidíte, to je krásné.) pod'te to bude lepčí se mnou to*
276 *je kousek já bidlim tadi doufam že budou doma teda to je samozřejmí to bude ási lepčí (A vy*
277 *tu jste celý život?) no sem tadi dvacetosum let hele sou doma nejdllu maruško nevíš no právje*
278 *zatracena práce skusíme to a uvidíme (vy jste to taky dobře chytil za ty léta.) no musel sem se*
279 *vižeñil ne tadi bude rekonstrukce tak to viboural nemušíte ñekam jinam uvidíte a dibi nebilo*
280 *tady pudem ešte jinam to bil bejvalej a to je starej dúchotce a tén bi vám ñeco povjed'el (Čím*
281 *víc tím líp já jsem se rozhodla analyzovat jestli už v té mladé generaci to vymizelo nebo ne.)*
282 *ne ne ne nevimizelo hm nejsou doma tag deme jinam pod' to bil bejvalej vedoucí souboru jo*
283 *chotskí národñí soubor mrákof maj nákí d'eckej soubor mráček jo a tæm sou d'eťi vod školi po*
284 *potom vlastne nastupujou do souboru (Vystupují také někdy na chodských slavnostech?)*
285 *fšude je to možná štrnáct dní nebo tíden tak tady mñeli dúchotci sras tak vistupoval mráček to*
286 *je špičkovej kdepa si čipero prosím t'e (Dobrý den, jen hlas potřebujeme.) **pepík herec pepík***
287 *herec no to je televizní hvězda **já fakt nevím ñic to bich kecal já právje jedu za ñim cht'el***
288 ***kafe tak mu vezu kafe do nemocnice ale tak pepík voleg je doma krisálof kmotra***
289 ***krisálovic ti vole vodved' je tám honzo tæ bude doma tak se na mñe nezlopte (Děkujeme***
290 ***moc.) ta napsala kníšku taki psali náká cesta do říma nebo co to je historička jako hrom***
291
292 *a slišeli ste vám to vám to vlastne múže připadat divní jak mi tadi mluvíme nám to divní*
293 *nepřipadá diš mluvíme mezi sebu jo ale diž bude diž budu poslúchat sám sebe f rádiu třeba*
294 *nebo f televizi tak to je strašní tak si toho fšimnu okamžiťe protože to je šílení normálne ale to*
295 *neñi neñi tím že řeknu to slovo tak nebo onak ale je to tím prost'e jakim tu barvou toho hlasu*
296 *nebo zvuku **no jist'e to chováñím určít'e** a to je na plzeñsku a domažlicku na klatofsku nejjvíc*
297 *tadi nejjvíc domažlice klatovy to je úplná kata to je úplná katastrofa ale ale to neñi nářečí*
298 ***klatovi sou ešte horší to maj é to je tím prost'e jak ten hlas zñí divně protože diž dem ñekam***
299 ***jinam sou to regionismi jednak nářečí jednak s tou** (Ano mají melodii) **já říkam já říkam že***
300 ***dibi mi sme cht'eli viloupit bañku ñegde mimo naší oblast teda tak nemůžeme vodevřít hubu***
301 ***vúbec protože vokamžiťe voñi bi přišli na to že bi ále ten pochází vodñekat' tæm to co je***
302 ***domažlice a klatovi a to je jasní úplne že uš ví přibližne vod'kat' ten človjek je jenom podle***
303 ***toho jak mluví to okamžiťe pozná ale klatovi fšecho mají á do é a to mají i ti doleší***
304 ***chotky jako je mrákofsko já vám řeknu takovou říkanku co naše d'eťi se tomu smñejou***
305 ***přišel nákej strejc k tetce a cht'el koupit mák a říkal to jim říkam tæťá mæte mæk a teta***

306 **řekla nemæme chlapče bilo velké blæto tak naše d'et'i se tomu řechtaj tak tagle mluví t'i**
307 **dolejší ale u nás to tak zas neňi jo takle tak ale** (Pán by mi moc pomohl, kdyby opravdu
308 zavzpomínal na něco) *jak říká jirka jehlíku hodňi nejsme ale hodňe pamatujem jehlík to říká*
309 *ten bi bil ten bi bil víbornej ten bi bil dobrej a de ho budem nahaňet von je f hásce že jo ho*
310 **budeme hoňit** (My potřebujeme ve třech generacích, ale tak nemusí být z jedné rodiny.)
311 **túdle túdle vono je to nejlepčí z tí jední rod'ini** *to je poustevňík takovej to je poslední chot*
312 *protože ten chod'í fšude pješki ne vopravdu ale ten se sebere bili tæmle ñegde na tom v'let'e f*
313 *tom nojkirchnu na tí pouři tenkrát a to uš je leta spátki a voňi mu ujeli von jel ñekam lanofku*
314 *na kopec a místo abi jel lanofku zase dolú tak šel pješki přišel dolú a zjist'íl že autobus je fuč*
315 *no tak se sebral a šel pješki vono je to ñákích třicet kilometrú tak šel celou noc pješki a došel*
316 *domú taki ale ten bi bil dobrej ten bi bil dobrej ten má dobrí ten jo ten umí nářečí ale naše*
317 **mamka třeba eš'te říká tekí jo to povídá to říkaj fšichni tæm u vás i ti malí tekí místo taki**
318 **tekí dicki je legrace diš tet' sem tu málo ale dříf sem tu bila čast'ejc tak sem třeba se**
319 **školkou chod'ila tak paňi učitelki řekňete nám něco já sem si nemohla ñigdá na ñic**
320 **spomenout no tak třeba ičko ičko používam i kdiž nemluvim nářečím** *diš řeknete ičko tak*
321 *se vám tæmle stejňe uš smňejou to se vo dvacet kilometrú dál a t'i uš koukaj jestli sme neupadli*
322 **no vidíš a f kraji říkaj třeba inčko ičko je u nás já nevím tæm teda v tejňe to nevím ale ale**
323 **ti neříkaj ñic ti neříkaj ñic protože ti tæm fšichňi přivandrovali přesňe tak to sou**
324 **přivandrovalci tak to ne ale vopravdu viprafte se ke kuželkúm řekňete že ste mluvili se**
325 **mnou eva buršíková spíš řekňete eva matoušouc vás pozdravuje abiste se vás ujali**
326 **doufám že teda budou doma jina mušíte jim dát ñákej plánek abi to našli a abi pozvali teda**
327 **tu babičku jenomže ta přet pátou otchází do kostela a nevím jestli to zvládnete anebo**
328 **jestli na űi počkáte jd'ete.** (Tam se asi vypravíme rovnou.) **tagže kdiš přídete do**
329 **postřekova tak na křižovatce se dáte doprava á hnet první odobčka vlevo tou projdete a**
330 **dostanete se na novou postřekofskou třídu dlouhou ulici a zase zahnete doprava kousek**
331 **zastvíte a tæm d'ete do** *kteríkolif chalupi naproti bidlí anča tomlouc to je vistudovaná*
332 **filosofka přes národipis a sestřeňice toho kuželki na tu biste mohli narazit ale ta taki**
333 **furt ñegde lítá ale i tam prost'e zastavíte a tet' budete koukat á gdo gde ñegdo skáče a**
334 **tam furt ñegdo bjehá voňi sou hnet teda kouseg diž tam zahenete do toho prava vlevo**
335 **přes ulici mislim že maj ñákí číslo dvjest'epadesát prost'e řeknete že biste rád'i nařstívili**
336 **rod'inu pana antoňína kuželki kubjájčka napište si to ñekam protože f postřekovje**
337 **fšecho po chalupách jo** *tadi se fšichňi jmenujú skoro stejňe* **právje je tam toho spoustu**
338 **tagže toho antoňína kuželku kubijájčka voňi vám ukážou d'ete tam a pak uš řekňete**

339 **totle že vás tam posílám a přednesete jim to tam vo co vám de dvje generace sou doma a**
340 **jedna generace je naproti ta babička jo**

341

342 (No ano přesně.) *ale já nevim co bich vám řikala* (Tak kam jste třeba chodila do školy?)

343 *chodila sem sem do školi ale do obecní školi sem chodila do pátí třídi a vod šestí třídi sme*

344 *jezdili do klenčí autobusem* (A pak? Co jste dělala po základní škole?) *pak sem se vyučila*

345 *prodavačkou f domažlicích tam mňeli učňofskí středisko no pak sem prodávala celej život* (A

346 do těch Domažlic jste dojížděla nebo na internátu?) *ne ne ne dojížděla to je vlastně deset*

347 *kilometrů tak je to kousek ták řim autobusem nebo vlakem na internátu ne* (A třeba vídáte se,

348 máte srazy se školou takhle?) *máme srazi máme srazi každejch pjet let máme sras no tet se*

349 *uvidíme něgdi něgdo ubide á máme třeba tadi ve špilarce sme mňeli sras nebo f klenčí je taki*

350 *resturace na vihlítce* (A schází se vás ještě hodně?) *schází máme velkou účast bich řekla*

351 *sjížděj se zdaleka i s prahi hodně jich je f praze bidlí jo jako vídáme se dost se nás vídá*

352

353 *Bitofki sou tadi převážně* (Vy jste místní a slyším tam to tæm, nám jde o normální mluvu tak

354 jak mluvíte se zákaníky nebo doma s manželem tak nějakou vzpomínku.) *ale jakou*

355 (Jakoukoliv, na školu, když jste chodila do školy nebo když Vaše děti chodily do školy.) *to má*

356 *bejt jako co ale za spomínku mi ešće řeknete teda* (Úplně jakákoliv, mně jde opravdu jenom o

357 hlas. Chodila jste sem do školy nebo do Domažlic?) *ne chodila sem sem no chodila sem sem*

358 *do klenčí do školi tadi sem vlastně d'elala tu záklatku no a pak sem začala chodit f*

359 *domažlicích do školi tæm sem se vlastně vyučila jako prodavačka no a mé d'eti vlastně chodili*

360 *takí sem do školi do klenčí ešće chvíličku prosim vás mňela biste spíš skusit f postřekovje* (Tak

361 já to analyzuje celkově, chodila jste ráda do školy?) *chodila sem ráda do školi to víte že jo no*

362 *a d'eti vlasně chodili sem no cera potom chodila do domažlic na gymnázijum a sin jezdí do*

363 *klatof na strojárnu vlastně sem rodačka tadi vocad' bidlim f klenčí bidlela sem na peci pot*

364 *čerchvem přesně máme taki sraz ze školi tadi ze záklatki a z učebního oboru aňi ne ale ze*

365 *záklatki máme sraz dicki po těch pjetí letech máme to zároveň i s prohlítkou školi protože*

366 *vlastně škola se opravovala f šestim roce se opravovala no tagže si rád'i vždicki zaspomínáme*

367 (A kolik se vás tak schází?) *no pomňerně dost vono taki nás hodně zemřelo taki řech spožákú*

368 *uš tæki hodně zemřelo tagže vlastně zbilo nás takovejch těch padesát nu tak ta polovička a*

369 *řech třicet se nás tak schází.*

370

371 (Můžu začít s tebou?) *no* (Kolik ti je let?) *patnáct* (A ty tady žiješ?) *ehm žiju f domažlicích*

372 (Od narození už?) *jo* (Mně by se líbilo kdyby si říkal víc než jednoslovné odpovědi ano. Zkus

373 mluvit v celých větách.) *dobře budu se snažit* (Takže ty jsi tady vyrostl?) *jo virost* (Už víš
374 kam půjdeš na školu?) *jo budu zůstávat asi tady f domažlicích budu pokračovat ve studiu na*
375 *učilišti* (Už máš vybraný obor co budeš dělat?) *eště ne ještě ne teda* (Vy jste si ještě
376 nepodávali přihášky?) *podávali ale já sem si dal skusil sem jeden učební obor a potom sem*
377 *skusil na opchodní akademijí vzali mne na oboje eště nevím teda kam puđu* (Vy v Domažlicích
378 máte i obchodní akademii jo?) *jo je tu a je tu i zdáfka to je zdráfka počítače a opchotka to je*
379 *tadi* (Alespoň se trochu „ulejete“) *no uš mam stejne hotovo* (A co jste dělali?) *sme psali*
380 *čtvrtletní písemnou práci* (A na téma?) *zvolili sme si téma bilo tam téma jakí chci bít otec*
381 *něco jako čas čas nejlepčí přítel človjeka a to je asi celí* (Tak když ses mi rozmluvil, tak
382 z jiného soudku. Jak tady třeba slavíte Vánoce a Velikonoce?) *normálne ratši vúbec nevíme*
383 (Dodržujete nějaké tradice?) *ne u nás ne ale tadi kolega hází střevíc* (Vaří u vás maminka?)
384 *ne vjetšinou já protože musim* (Co vaříš nejradši?) *nejrači hodim si na pánvičku třeba říski a*
385 *diž mam chuť tak je ofrituju* (A pečeš taky?) *no buhcti to d'elam hodně často jednou se mi vilil*
386 *horkej olej ale to je fšechno* (A co Velikonoce? Vyšupáváte holky?) *to sem choďil asi diš mi*
387 *bilo osm dokonce* (A chodský slavností?) *ti sou nejlepši já nevím jestli múžu ježišmarjá já*
388 *nevím sou dicki přes pátek sobotu a ned'eli chotskí pátek sobotu ned'eli sou já nevím eště sou*
389 *d'ivokí hlavne já nevím, eště sem choďil teda na slavností v tejne ale mne připadaj ti chotskí o*
390 *hodne lepší teda.*
391
392 (Jak se jmenuješ?) *já sem tomáš* (A žiješ tady od narození?) *no já bidlim v jižničkách to je tři*
393 *kilometri* (Dojíždíš každý den?) *hm autobusem vobčas autem nebo choďim pješki* (Kampak
394 ses hlásil na střední?) *na ti počítače na to itéčko to spadá pot tu opchodní akademiji* (Dělali
395 jste nějaké přijímačky?) *ne jenom podle visvječeňí s osmički a devítki sem bil dvanáctej* (Jak
396 slavíte svátky?) *no vánoce jo velikonoce uš tak ne* (Vy nedodržíte nějaké tradice?) *na*
397 *vesňici choďíme drkat já sem bil letos naposlet to choďíme f šest ve dvanáct a f šest večer*
398 *vždicki vobejdem celou ves vot kříšku ke kříšku a dicki se tæm pomodlíme no choďíme skoro*
399 *fšichňi* (Vyšupávat holky taky chodíte?) *už asi dva roki ne uš je to podle mne zbiteční jakobi*
400 (A co ty Vánoce?) *to uš jenom stromeček a kapr jinak uš to ostatní taki ne* (S když si byl
401 malý?) *to sme toho d'elali víc jako* (A co slavnosti a pouťe jak tady prožíváte?) *mne pouťe nák*
402 *neberou vo ničem podle mne* (A co ty slavnosti?) *to je takoví na mne uš je to moc tæch*
403 *kolotočú a tagle* (A jinak si tadi spokojený?) *tadi nejde bejt nespokojenej na mne je to tadi*
404 *takoví akorát hodně lesú* (chodíš do lesa? Na houby?) *na kole jasne na houbi jenom nedgi spíš*
405 *jezd'im v lese na kole sjezdi* (Tak děkuju.) *neňi zač*
406

407 (Co si dělala s rukou?) *sem volejbaliska (Bolí?) nedá se s tím psát (Tak jak se jmenuješ?)*
408 *vladislava (A je ti čtrnáct ano?) jo (Celýma větama prosím) jo jasne to je něco jiného*
409 *(Kampak ses hlásila na střední?) nahoru na opchotku nebo do horšofského tína (Dělali jste*
410 *přijímačky?) ne nedělali jen podle visvječeňi (Kam by ses dostala radši?) ja bich nejrači šla*
411 *do toho horšofského tejna ale rodiče chřej abich šla nahoru na opchotku tak musim nahoru na*
412 *opchotku (Ty bis radši do školy dojížděla?) ne ale tam mi to přide taková jako volnější škola*
413 *že bich se nemusela tolik učit že tam je víc tí prakse a hlavne kontakt se zvířatama (Proč chtějí*
414 *rodiče abys tam šla?) protože jim to přide jako blbá škola na to že sem mňela dobrí známki*
415 *dobří visvječeňi abich šla na školu kde berou se štirka (Myslíš, že tě to nebude bavit?)*
416 *nevím mam z toho strach abich to tam zvládala (Měla si asi dobré známky?) štiri trojki na*
417 *visvječeňi já mám stejne strach abich to tam zvládala (Z čeho byly ty trojky?) čeština*
418 *zemňepis no chemije (To nejsou tak potřebný předměty, tak trochu z jiného soudku. Co*
419 *Vánoce a Velikonoce? Slavíte?) no tak mi třeba moc velikonoce neslavíme táta z bráchou*
420 *chodí s pomlaskou ale já to úplne nesnášim vánoce jako večere s rodinou pak se de společne*
421 *ke stromečku tam sedí a povídá pak se rosbalujou dárki (Polejváš na Velikonoce tatínka?) ne*
422 *to ne mi to vůbec neslavíme tihle svátki mňe to přide prostě hrozne d'ivní tagže já to neslavim*
423 *todle (A co chodký slavnosti, slavíte?) jo tak to jo to chodíme tagle do mňesta se podívat ne*
424 *že bisme bili f krojích nebo tagle ale chodíme se tam podívat na vistoupeňi tadi po stánkách*
425 *na pouť se podívat.*

426
427 (Jak se jmenuješ?) *Jana (Já taky. Ty tady žiješ?) jo (Celý život? Narodila si se tady?) ne ne já*
428 *sem se narodila f kautsle (A kdy jste se přestěhovali?) diš sem bila malá (Kam ses hlásila na*
429 *střední školu?) na zdravotní (Dělala si přijímačky?) ne nedělala sem na základě visvječeňi (A*
430 *chtěla si ještě někam jinam?) chtěla sem ešče do horšáku jak je ta pedagogika no máma mi*
431 *řekla ať du na tu zdravotní že jako zdravotník múžu přestoupit na tu pedagogiku snat mňe to*
432 *bude bavit (To budete taky pracovat v nemocnici?) f druhim ročníku budeme chodit do*
433 *nemocnice (Ty bys chtěla být učitelka?) v mateřskej školce ale tadi ve škole ne tadi sou takoví*
434 *zlobiví (Jste zlobivá třída jo?) tag drobet ale dá se to ale učit to to bich nedala (A co potom,*
435 *když ti rodiče dovolí přesoupit?) no diž budu d'elat tu zdráfku tag budu d'elat sestru nebo*
436 *múžu d'elat pedagogiku (Máte tady pěknou výzdobu, koukám.) to neňi naše třída to je druhí*
437 *třídí (Takže vy nejste áčko?) ne mi sme béčko (Jak slavíte Vánoce a Velikonoce?) tak třeba*
438 *vánoce tak to zdobíme stromeček večeríme normálně salát s řískem a na velikonoce to už diš*
439 *sem bila menší tak sme barvili vajíčka a teť ratči se zamikáme protože je to to človjek jako (A*
440 *co chodský slavnosti?) jo na ti se řešim s kamarátkama chodíme se řešim na slavnosti jo a*

441 *máme tu pouťe ale mohli bi tu třeba ud'elat atrakce abi bili třeba jako f praze takovej velkej*
442 *ten velká klad'ina třeba ve špaňelsku mñeli za stofku ale úžasnú užila sem si to ale nevim jestli*
443 *bi se to sem vešlo tagle velký*

